

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ГРИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0132-з
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
В. В. Гончарова

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. пед. н., доцент _____ Л. М. Шульга

Рецензент: професор кафедри дошкільної та
початкової, д. пед. н., професор _____ М. Д. Дяченко

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«___» _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Гончаровій Вікторії Вікторівні

- 1. Тема роботи:** «Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри»
керівник роботи Шульга Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, доцент затверджена наказом ЗНУ від 26 вересня 2023 р. № 1504-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** 23.11.2023 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики, курсових робіт
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:** з'ясувати сутність поняття творчих здібностей у наукових джерелах; охарактеризувати особливості розвитку творчих здібностей в молодшому шкільному віці; охарактеризувати розвиток творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри; визначити методи розвитку творчих здібностей учнів засобами гри.
- 5. Перелік графічного матеріалу:** немає

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Шульга Л. М.	06.04.23 р.	06.04.23 р.
Розділ 1	Шульга Л. М.	08.06.23 р.	08.06.23 р.
Розділ 2	Шульга Л. М.	06.09.23 р.	06.09.23 р.
Висновки	Шульга Л. М.	19.10.23 р.	19.10.23 р.
Додатки	Шульга Л. М.	01.11.23 р.	01.11.23 р.

7. Дата видачі завдання: 02.03.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та аналіз матеріалу	жовтень-листопад	Виконано
2	Написання вступу	грудень	Виконано
3	Написання першого розділу	січень-травень	Виконано
4	Написання другого розділу	червень-вересень	Виконано
5	Написання висновків	жовтень	Виконано
6	Оформлення роботи, рецензування	листопад	Виконано
7	Захист	грудень	

Студент _____ Гончарова В. В.
(підпис)

Керівник роботи _____ Шульга Л. М.
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 53 с., 86 джерел, 3 додатки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри.

Об'єкт дослідження: розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами гри.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри у процесі освітньої діяльності.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел; спостереження, опитування, бесіда.

Теоретичне значення: обґрунтовано та експериментально доведено можливість розвитку творчих здібностей учнів засобами гри у відповідності до їх вікових особливостей; виділено педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри.

Практичне значення: розроблена та впроваджена в навчальний процес система вправ для розвитку творчих здібностей учнів, яка може бути використана вчителями початкових класів, вихователями груп продовженого дня та в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей у учнів початкової школи засобами гри.

Галузь використання: заклади освіти.

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК, МОЛОДШИЙ ШКОЛЯР, МИСЛЕННЯ,
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, КРЕАТИВНІСТЬ, ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ
ЗДІБНОСТЕЙ

SUMMARY

Honcharova V. Pedagogical Conditions for the Development of Creative Abilities of Primary School Students by Means of Games

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (86 items, 7 of them in a foreign language), and 3 addenda on 6 pages.

The study is devoted to substantiating the possibility of developing the creative abilities of primary school students through games in the process of educational activity. The work analyzes the peculiarities of the development of creative abilities by means of games and proposes a system of exercises for the development of students' creative abilities, which can be used by primary school teachers, educators of extended day care centers and in the process of training future primary school teachers to develop creative abilities in primary school students through games.

The purpose of the study is to theoretically substantiate the pedagogical conditions for the development of creative abilities of primary school students through the use of games.

The tasks of the qualification work:

- 1) find out the essence of the concept of creative abilities in scientific sources;
- 2) to substantiate the specifics of the development of creative abilities in primary school age;
- 3) to characterize the development of creative abilities of primary school pupils by means of games;
- 4) determine ways to develop students' creative abilities through games;
- 5) to form pedagogical conditions for the development of creative abilities of primary schoolchildren through the game.

The research object is the development of junior schoolchildren's creative abilities in educational activities through games.

The research subject – the pedagogical conditions for the development of creative abilities of primary school students through games in the process of educational activity.

The section 1 “Theoretical Foundations of the Development of Creative Abilities of Junior Schoolchildren by Means of Games” discusses the concept of creative abilities in scientific sources; identifies the peculiarities of the development of creative abilities in primary school age.

In the section 2 “Pedagogical Conditions for the Development of Creative Abilities through Games” analyses the development of creative abilities of junior schoolchildren by means of game; suggests methods of development of creative abilities of pupils by means of game; formulates pedagogical conditions of development of creative abilities of junior schoolchildren by means of game.

The results of the study can be used by teachers and principals of secondary schools to improve the effectiveness of educational work with younger students, optimize family and school interaction, and raise parents' pedagogical awareness.

Keywords: creativity, thinking, junior schoolchild, pedagogical conditions, creative development, technology of creative abilities development.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
....	
Розділ 1. Теоретичні основи розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри.....	1
1.1. Поняття творчих здібностей у наукових джерелах.....	2
1.2. Особливості розвитку творчих здібностей в молодшому шкільному віці....	1
Розділ 2. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей засобами гри.....	2
2.1. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри.....	9
2.2. Методи розвитку творчих здібностей учнів засобами гри.....	2
2.3. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри.....	3
Висновки.....	9
....	4
Список використаних джерел.....	8
Додатки.....	5
....	7
Список використаних джерел.....	6
Додатки.....	1
....	6
....	9

ВСТУП

Розвиток творчого мислення учнів – одне з найважливіших завдань сучасної школи. Прагнення до самореалізації, до вираження своїх здібностей є провідним принципом, який проявляється у всіх формах життєдіяльності людини – прагнення до зростання, розширення, досконалості, зрілості, тенденції до вираження і прояву всіх можливостей організму. Одним з основних шляхів вирішення цієї проблеми є створення в початковій школі умов, що гарантують цілісний пізнавальний розвиток дітей, пов'язаний з формуванням стійких пізнавальних інтересів, навичок мислення, якостей розуму і творчої ініціативи.

У Державній національній програмі «Освіта» визначена проблема розвитку «творчих здібностей, творчої активності та самостійності» як така, що потребує нового підходу, науково-методичного осмислення [1].

У сучасному світі розвиток творчих здібностей потрібен не лише дорослим, а й дітям. Створюється багато розвиваючих центрів, відкриваються різноманітні гуртки, а дитячі садочки вводять у свої програми різні види діяльності, що сприяють розвитку креативності. Розвиток креативності є особливо важливим у контексті стандартизації початкової освіти.

У цьому дослідженні розвиток творчих здібностей розглядається через організацію педагогічних умов під час ігрової діяльності дітей на першому етапі початкової школи.

Джерелами розвитку є твори живопису, літератури, музики та різноманітні ігри, які є засобами становлення творчої особистості.

Незважаючи на наявний досвід та різноманітність педагогічних умов розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, необхідно відзначити недостатню комплексність та системність процесу розвитку творчих здібностей під час ігрової діяльності дітей молодшого шкільного віку. У сучасній

педагогічній теорії та практиці триває пошук форм і методів вирішення проблем у галузі створення педагогічних умов для ефективного розвитку творчих здібностей дітей.

Проблему розвитку творчих здібностей особистості розглядали у своїх працях видатні педагоги, вчені та науковці нашої країни та інших країн: Ю. Бабанський, В. Давидова, С. Курганов, А. Макаренко, В. Рубанович, В. Сухомлинський, Р. Томпсон, В. Цукерман, та інші.

В дослідженнях П. Гальперіна, Д. Ельконін, Л. Занкова та ін. показують, що різні особливості мислення молодших школярів безпосередньо залежать від організації навчального процесу, змісту освіти. Цікавими є дослідження зарубіжних вчених (К. Кокс, Р. Мей, К. Тейлор, Р. Торренс, Е. Роу та ін.), які розглядають творчість як вищу форму мислення.

А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський писали про необхідність стимулювання та розвитку творчих здібностей і компетенцій школярів у навчальному процесі. Дослідники галузі педагогіки та психології здійснювали конкретні наукові дослідження проблеми дитячої творчості. Психологічні аспекти творчого розвитку дітей вивчали З. Богуславська, Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Лук, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн; дидактичні передумови розвитку творчих сил і здібностей дітей вивчали Ю. Бабанський, В. Буряк, Н. Гурець, Л. Кондрашова, І. Підласий, О. Савченко, С. Сисоєва.

Таким чином, актуальність проблеми розвитку творчих здібностей учнів початкової школи та вищезазначених суперечностей зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри».

Мета дослідження полягає у розкритті потенціалу ігор як ефективного засобу для розвитку творчих здібностей учнів початкової школи та сприянню подальшому вдосконаленню педагогічної практики у цьому напрямку, а також у визначенні оптимальних педагогічних умов для досягнення цієї мети.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття творчих здібностей у наукових джерелах.
2. Охарактеризувати особливості розвитку творчих здібностей в молодшому шкільному віці.
3. Охарактеризувати розвиток творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри.
4. Визначити методи розвитку творчих здібностей учнів засобами гри.
5. Сформувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри

Об'єкт дослідження - розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі засобами гри.

Предмет дослідження -- педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри.

Для досягнення мети та завдань досліджень були використані наступні методи:

- аналіз наукової літератури: проведення огляду наукової літератури для отримання уявлень про роль ігор у розвитку творчості учнів початкової школи, щоб вибрати підходи та теоретичні концепції для використання у дослідженні;

- опитування та анкетування учителів, які використовують ігри в навчальному процесі, питання про їхні педагогічні підходи, використані ігри, спостереження щодо розвитку творчості тощо;

- аналіз освітнього процесу на уроках, в ході яких використовуються ігри для розвитку творчих здібностей учнів, фіксування реакції учнів, їхні досягнення, а також спостереження за впливом педагогічних умов на розвиток творчості учнів;

- порівняння результатів групи учнів, які брали участь у грі, з результати групи, яка не брала участь у грі, для визначення впливу ігрових методів на розвиток творчих здібностей.

Теоретичне значення дослідження полягає в ознайомленні теоретичними

основами розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри та сприяє розширенню розуміння та знань у галузі педагогіки та психології. Основні внески цього дослідження: розкриття ролі гри у навчанні та розвитку, поглиблене розуміння творчості, педагогічна методика, теоретичні підстави для інновацій у навчанні, психологічні та педагогічні теорії, підвищення якості освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці ефективних педагогічних підходів, які сприяють збагаченню навчального процесу та розвитку творчого потенціалу учнів, дослідження може вплинути на педагогічну практику та освітній процес. Основні практичні внески цього дослідження: розвиток творчих здібностей учнів, покращення навчального процесу, сприяння інноваціям у навчанні, підвищення професійної компетентності вчителів, соціальний розвиток учнів у навчанні, підвищення рівня залучення батьків, підготовка до сучасного ринку праці, підвищення якості освіти.

Результати дослідження можуть бути використані вчителями та директорами загальноосвітніх шкіл для підвищення ефективності навчально-виховної роботи з молодшими школярами, оптимізації взаємодії сім'ї та школи, підвищення педагогічної обізнаності батьків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ХДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГРИ

1.1. Поняття творчих здібностей у наукових джерелах

В українському педагогічному словнику термін «творчість» трактується як «продуктивна діяльність людини, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» [2, с. 326]. Виходячи з усіх загальних понять, можна виокремити основні характеристики. Творчість - це діяльність, результатом якої є створення нових цінностей, як матеріальних, так і духовних. Іншими словами, творчість завжди передбачає діяльність, результатом якої є певна новизна та унікальність.

Поняття «творчість» розглядається вченими, дослідниками, педагогами та психологами як в Україні, так і за кордоном. В. Сухомлинський визначав творчість як особливу сферу духовного життя, самоствердження, коли розкривається оригінальність і неповторність кожної дитини. Педагоги вважають, що творча діяльність учнів сприяє розвитку цілої низки якостей творчої особистості: самостійності у виборі знань; працьовитості; вміння сприймати головне; бачити спільне в різних явищах і відмінне в подібних явищах; розумової активності; вибору матеріалу, необхідного для виконання певного завдання, вміння генерувати ідеї, гнучкості мислення, оригінальності задумів, легкості асоціацій, здатності до вдосконалення тощо. Результатом цих якостей має бути кінцевий продукт творчої діяльності [3].

Творчість - це розумова і практична діяльність, що призводить до створення оригінальних і неповторних цінностей, відкриття нових фактів, властивостей, закономірностей і способів дослідження та перетворення матеріального світу або

духовної культури; якщо вона є новою лише для її автора, то новизна є суб'єктивною і позбавлена суспільного значення [4].

Пояснюючи свою точку зору на творчість, відомий психолог Л. Виготський стверджує, що «ми називаємо творчою діяльністю те, що створює щось нове, незалежно від того, чи є ця річ, створена творчою діяльністю, чимось із зовнішнього світу, чи розумовою конструкцією, чи емоцією, яка живе і проявляється тільки в самій людині» [5].

Творчі здібності людини - це синтез її якостей і властивостей, які характеризують її відповідність вимогам певного виду навчально-творчої діяльності та визначають рівень ефективності цієї діяльності.

Творчі здібності самі по собі не гарантують творчої самореалізації. Для їх досягнення потрібен «двигун», який приводить у дію механізм мислення, іншими словами, потрібні бажання і воля, потрібна «мотиваційна основа» [6, с. 24].

Перед школами та позашкільними закладами у 21 столітті стоїть завдання виховання всебічно розвиненої, гармонійної та творчої особистості. Тому важливо створити умови для успішної творчої діяльності та правильно організувати цей процес.

Для того, щоб сприяти успішному розвитку дитячої творчості, педагог повинен дотримуватися наступних правил:

- 1) створювати відповідні умови для розвитку творчих здібностей;
- 2) регулярно співпрацювати з іншими вчителями та батьками;
- 3) знати творчі здібності дитини;
- 4) враховувати індивідуальні здібності кожної дитини;
- 5) заохочувати до навчання;
- 6) поважати дитину;
- 7) заохочуйте учнів проявляти ініціативу, бути самостійними;
- 8) створювати ситуації успіху;
- 9) використовуйте інтерактивні технології;

10) вести за собою на власному прикладі;

11) допомагати учням знайти себе в житті.

Отже, сучасному суспільству потрібні творчі, активні та обдаровані громадяни, інтелектуально та духовно розвинені. Реформа системи освіти ставить розвиток творчої особистості дитини одним із своїх пріоритетів. Саме від творчих особистостей залежить розвиток суспільства.

Наразі у філософській, психологічній та педагогічній літературі існують різні підходи до визначення творчості. Основною проблемою є, по-перше, відсутність прямого операціонально-психологічного змісту цього поняття, що може пояснити, чому творчість досі визначалася лише з точки зору продукту – створення нового. Філософи визначають творчість як необхідну умову розвитку матерії та утворення нових форм, при цьому форми творчості змінюються. Філософська енциклопедія дає таке визначення: «Творчість – це діяльність, яка створює щось нове, те, що ніколи раніше не існувало» [7].

Психологічний словник пояснює творчість як «діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей... Це здібності, мотиви, знання та навички особистості, які призводять до створення продукту, що є новим, оригінальним та унікальним» [8].

Педагогіка визначає творчість як «найвищу форму людської активності та самостійності. Творчість оцінюється з точки зору її суспільної значущості та оригінальності (новизни)» [9].

За Г. Батищевим, творчість – це «здатність до створення будь-якої принципово нової можливості» [10].

На думку зарубіжних авторів, творчість – це «...синтез сприйнятів, реалізований по-новому» (Маккаллар), «здатність знаходити нові зв'язки» (Кубі), «...нові композиції» (Мюррей), «діяльність розуму, що приводить до нових сприйнятів» (Жерар), «перетворення досвіду в нову організацію» (Тейлор) [11].

Американський дослідник П. Хілл визначає творчість як «успішний політ

думки за межі невідомого» [12]. З усіх зарубіжних концепцій і теорій гуманістична психологія найбільш близька за своїми установками до поглядів більшості вітчизняних психологів, які вивчають творчість. Її представники (А. Маслоу, К. Роджерс) вважають, що творчість – це здатність до глибокого розуміння власного досвіду, це самореалізація, самовираження, самоствердження через реалізацію власного внутрішнього потенціалу [13].

В. Страхів описував творчість через єдність праці і таланту, виділяючи два аспекти: операційний і той, що пов'язаний з творчими здібностями особистості. Радянський психолог А. Матейко вважав, що сутність творчого процесу полягає в перетворенні наявного досвіду і створенні на його основі нових комбінацій [14]. Багато дослідників продовжують пов'язувати творчість з діалогом, з наявністю ситуацій невизначеності, проблемності та вирішенням видимих протиріч. В інтерпретації Я. Пономарьова творчість розглядається як «взаємодія, що веде до вдосконалення» [13]. Креативність проявляється, розвивається і вдосконалюється через мотиваційну активність і установки потреб, які формують базові характеристики особистості, основу її життєвої позиції (Г. Альтшуллер, Ш. Амонашвілі, Л. Виготський) [15].

Творчість в будь-якому віці, безсумнівно, супроводжується особистими здібностями. На думку А. Леонтьєва, творчі здібності – це результат оволодіння людиною знаннями, вміннями та навичками необхідними для того чи іншого виду творчості (художньої, технічної, музичної тощо) [16]. З точки зору Е. Торренса, творчі здібності – це найвищий процес мислення, пов'язаний з інсайтом – яркою здогадкою, який пов'язує нові асоціації з проблемою, яку потрібно вирішити [17].

В результаті експериментальних досліджень серед особистісних здібностей було виділено особливий тип здатності генерувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення і швидко вирішувати проблемні ситуації. Цю здатність назвали креативністю.

Креативні здібності не пов'язані безпосередньо з рівнем загальних і

спеціальних здібностей, які є реальним засобом успішного виконання діяльності, але не визначають одночасно творчий потенціал особистості. Їхній внесок реалізується лише через мотиваційну структуру та ціннісні орієнтації особистості, тобто творчі здібності не існують поряд із загальними та спеціальними здібностями (поділ інтелекту та коефіцієнта креативності за Гілфордом) [18]. Дж. Гілфорд у визначенні поняття «творчі здібності» виокремлював такі основні характеристики як: здатність до виявлення та постановки проблеми; генерування значної кількості ідей; оригінальність (здатність відповідати на подразники нестандартно); здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі, здатність вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу.

Водночас творчий потенціал особистості не є результатом суто кількісного зростання здібностей. З точки зору Д. Богоявленської, те, що називають творчими здібностями – це здатність до продуктивної діяльності, яка не стимулюється ситуативно, тобто здатність до пізнавальної самомотивації. Ця здатність не обмежується розумовими професіями, а характеризує творчий характер усіх видів праці [19].

П. Торренс описує креативність в термінах мислення як «процес помічання труднощів, проблем, прогалин в інформації, відсутніх елементів, неправильного спрямування чогось; висування припущень і формулювання гіпотез щодо цих прогалин, оцінки та перевірки цих припущень і гіпотез, їх перегляду та перевірки, і, нарешті, узагальнення результатів» [20]. Слід зазначити, що характеристику творчих здібностей науковці пов'язують із видом творчості. Так, Дж. Гілфорд та Е. Торренс процес художньої творчості характеризують виявом таких здібностей, як: швидкість мислення, аналогія і протиставлення, експресивність, уміння переключатися з однієї групи об'єктів на інший, адаптаційна гнучкість або оригінальність. Творчу особистість науковці характеризують такими рисами як: яскравість вражень, образність пам'яті, багате уявлення і високий емоційний стан, гострота уваги до життя, уміння вибирати об'єкти уваги і закріплювати у пам'яті ці

враження, вводити до системи асоціацій і зв'язків, що визначаються творчою уявою.

К. Тейлор, як і Дж. Гілфорд, розглядає креативність не як єдиний фактор, а як сукупність різних здібностей, кожна з яких може бути представлена різною мірою [21].

На думку Дж. Рензуллі, креативність також розуміється як риси особистості, що виражаються в оригінальних способах отримання продукту, пошуку рішення проблеми, підході до проблеми з різних точок зору по-новому [22].

С. Медник розглядає креативність як процес реконструкції елементів у нові комбінації, що відповідають вимогам корисності та деяким спеціальним вимогам. На його думку, чим далі один від одного знаходяться елементи проблеми, тим більш творчим є процес вирішення [23].

Ф. Барон розуміє креативність як здатність привносити щось нове в досвід [24], а М. Валлах – як здатність генерувати оригінальні ідеї в контексті вирішення або постановки нових проблем [25].

Поняття «творчі здібності» можна визначити, спираючись на думки таких дослідників, як В. Андреев, Т. Артем'єв, А. Ковальов, В. Крутецький, Н. Лейтес, А. Лук, В. Моляко, С. Рубінштейн, К. Шатонов та інші.

Творчі здібності – це сукупність індивідуальних особливостей особистості, що зумовлюють можливість успішного виконання певного виду творчої діяльності та визначають рівень її продуктивності. Вони не зводяться до знань, умінь і навичок, якими володіє індивід. Творчі здібності відображаються в інтересі, прагненні та емоційному ставленні до творчості, якості знань, рівні розвитку логічного та творчого мислення, уяви, самостійності та наполегливості у творчих пошуках і забезпечують створення чогось суб'єктивно нового в певній галузі [26].

Творчі здібності самі по собі не гарантують творчої самореалізації. Для їх реалізації потрібен «мотор», який приводить у дію механізм мислення, іншими словами, потрібні бажання і воля, «мотиваційна основа» [6, с. 24].

Творчість у бідь-якому віці, безсумнівно, супроводжується індивідуальними здібностями кожної людини. На думку А. Леонтьєва, творчі здібності – це результат оволодіння людиною знаннями, вміннями та навичками, необхідних для певного виду творчості (художньої, технічної, музичної тощо) [16]. Е. Фромм розуміє творчість як вроджені потенційні здібності, які притаманні кожній людині [27]. З точки зору Е. Торенса, творчі здібності є найвищим мисленнєвим процесом, який пов'язаний з інсайтом – яскравою здогадкою, яка поєднує в собі нові асоціації з вирішуваною проблемою [16].

Теорія Г. Альтшуллера про розвиток творчої особистості описує авторську теорію, що здатність творити – це не талант, а природа людини. Людина – це індивідуальність. Творчі здібності є у кожної людини, але творчий «генетичний скарб» буде розкритий лише тоді, коли потреби суспільства не вимагатиме цього і не з'явиться можливість реалізації у особистості. Г. Альтшулер вважає, що головним є не розвиток здібностей, а створення стимулів до творчості та оволодіння творчістю. Основний шлях розвитку творчої особистості - це самовдосконалення. Роль зовнішнього середовища зводиться до переконання особистості в природі процесу творчості та її пізнання, забезпечення особистості необхідними для цього технологіями для творчої діяльності [13].

На думку П. Торренса, максимальний рівень творчої самореалізації можливий завдяки поєднанню тріади факторів: творчих здібностей, творчих навичок та творчої мотивації [28].

Р. Стернберг стверджує, що процес творчості можливий за наявності трьох специфічних інтелектуальних здібностей: якщо в індивіда надмірно розвинені аналітичні здібності на шкоду двом іншим, то вона є блискучим критиком, але не творчою особистістю. Синтетичні здібності, без підтримки аналітичної практики, генерує багато нових ідей, але вони не ґрунтуються на дослідженнях і не приносять користі. Практика без двох інших може призвести до блискучо представлених, але «поганих» ідей. Творчість вимагає незалежності думки від стереотипів і зовнішніх

впливів [29].

Відомий вітчизняний дослідник проблем творчості А. Лук [30], спираючись на біографії відомих учених, винахідників, художників та музикантів, виокремлює такі критерії творчих здібностей:

- здатність бачити проблеми, які не бачать інші; здатність згорнути операції мислення, замінюючи кілька понять одним і використовуючи все більш інформаційно насичені символи;

- вміння застосовувати навички, отримані при вирішенні однієї проблеми до вирішення інших проблем; вміння бачити реальність як єдине ціле, не розділяючи її на частини; здатність легко асоціювати віддалені поняття;

- здатність пам'яті видавати потрібну інформацію в потрібний момент; гнучкість мислення;

- здатність обирати одну з альтернатив розв'язання проблеми ще до її перевірки;

- здатність інтегрувати нову отриману інформацію в існуючу систему знань;

- здатність бачити речі такими, якими вони є насправді, розрізняти те, що спостерігається, і те, що привноситься інтерпретацією;

- легкість генерування ідей; творча уява;

- вміння допрацьовувати деталі, вдосконалювати початковий задум.

Дослідження свідчить про необхідність розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку завдяки активізації дитячого мислення, здатності створювати велику кількість оригінальних ідей та вміння легко знаходити рішення проблем. Вважається, що розглянуті критерії не є доцільними для дітей молодшого шкільного віку. А. Савенков висунув критерії творчих здібностей для дітей [31]:

- продуктивність мислення – здатність розробляти якомога більше ідей у відповідь на проблемну ситуацію;

- оригінальність мислення – здатність висувати нові та несподівані ідеї, які відрізняються від звичних і банальних;

- гнучкість мислення – легко і швидко знаходити нові стратегії вирішення проблеми, встановлювати незвичні асоціативні зв'язки, переходити від одного підходу вирішення проблеми до інших підходів, які часто помітно відрізняються від попереднього;

- вміння розвивати ідею - проявляється в деталізації готового малюнка, в умінні наповнити розповідь цікавими деталями, в ступені глибини проникнення у вирішувану проблему.

На думку різних психологів і педагогів, дитяча творчість – це процес передачі досвіду творчої діяльності. Науковець Е. Флерина, яка проводила дослідження дитячої творчості, вважає її дитячою творчістю, як усвідомлене відображення дитиною навколишньої дійсності через свідоме відображення дитиною навколишньої дійсності через малювання, моделювання, конструювання та рефлексію на основі дитячої творчості. Дитина не пасивно копіює навколишній світ, а переробляє його, спираючись на власний досвід і власного ставлення до зображуваного [32]. Визначення С. Погодіна визначає дитячу творчість як процес свідомого створення дитиною нового, суб'єктивно та об'єктивно значущого духовного і матеріального продукту, що є результатом її діяльності, в ході якого вона усвідомлює вроджену художню інтуїцію та раніше засвоєні уявний, особистісний (когнітивний, емоційний) досвід [33]. Враховуючи проблему дитячої творчості Р. Немов та Б. Теплов вважають, що дитяча творчість не може бути зведена до знань, умінь і навичок, а є чимось іншим, що пояснює (гарантує) її швидке набуття, закріплення і використання на практиці [34]. За Л. Виготським, однією з форм самостійної діяльності дитини, в процесі якої вона відступає від звичних і знайомих форм пізнання навколишнього світу, експериментує і створює щось нове для себе і для інших [35]. І. Лернер стверджує, що «творчості можна навчати, але це навчання особливе, не так, як звичайне навчання знань та вмінь». І. Ларнер визначає характерні риси дитячої творчості [36]:

- самостійне перенесення раніше засвоєних знань в нову ситуацію;

- бачення нової функції предмета (об'єкта);
- бачення проблеми в стандартній ситуації;
- проникнення в структуру об'єкта;
- вміння знаходити альтернативні рішення;
- поєднання раніше відомих форм діяльності з новими.

У структурі творчих здібностей вітчизняні науковці В. Моляко та Л. Музика розглядали: процес усвідомлення суб'єктом окремих умінь (діяльнісний компонент), дій та операцій (операційно-когнітивний компонент), усвідомлення цінності діяльності, яке відбувається через оцінку референтних осіб (референтний компонент). Важливим для нашого дослідження є наукові визначення особливостей творчих здібностей в ігровій діяльності, до яких сучасні вітчизняні вчені відносять такі компоненти: емоційно-ціннісний (почуттєве сприйняття, спостережливість, емоційна чуйність, увага до внутрішнього світу інших, здатність до співпереживання), креативний (творча уява, художньо-образне мислення, асоціативне мислення) і спеціальний (якості, вміння та навички).

На основі проаналізованої літератури можна зробити висновок, що більшість науковців визначають творчість як системне явище, що забезпечується здібностями, мотивами, уявою, інтуїцією, знаннями й досвідом особистості і спрямовується як на продукування нових матеріальних та духовних цінностей, так і на власне життєтворення. Поняття розвитку творчих здібностей визначається як процес сприяння творчій діяльності та активності, розвитку і вихованню особистості, що виявляється в якісних психологічних змінах та творчому самовираженні індивідуальності. Дитяча творчість є свідомим відображенням дитиною навколишньої дійсності через малювання, моделювання конструювання або інший вид діяльності, що засноване на роботі уяви, відтворенні власних спостережень, а також вражень, отриманих за допомогою слова, зображення та інших видів мистецтва. Дитина не пасивно копіює навколишнє середовище, а переробляє його у зв'язку зі своїми переживаннями, своїм ставленням до образу.

Процес розвитку творчих здібностей відбувається за специфічних умов: відсутності зразка творчої дії, наявності позитивного зразка творчої дії, створення умов для імітації творчої дії, соціального підкріплення, творчої дії. Критеріями розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку науковцями вважаються продуктивність мислення, оригінальність мислення, гнучкість мислення, вміння самостійно мислити.

1.2. Особливості розвитку творчих здібностей в молодшому шкільному віці

У молодшому шкільному віці діти перебувають на етапі життєвого шляху, коли їхні когнітивні, емоційні та соціальні навички формуються та розвиваються активно. Розвиток творчих здібностей у цьому віці має свої особливості, які варто враховувати для ефективного педагогічного підходу. Особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи залежать від вікових і психологічних характеристик дитини, її особистості, життєвого досвіду, уміння зосереджуватися на завданні, планувати свою роботу, взаємодіяти з учителем і однокласниками, що забезпечує активне включення в творчу діяльність.

Аналіз психолого-педагогічної літератури доводить, що молодший шкільний вік вважається науковцями сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей завдяки своїм унікальним психофізіологічним можливостям: розвитку мислення, уяви, пам'яті, емоцій, сприйняття. Нижче наведені кілька особливостей розвитку творчих здібностей у молодшому шкільному віці:

1) розвиток уяви та фантазії. Діти у молодшому віці активно розвивають свою уяву та здатність до фантазування. Вчитель має сприяти цьому, надаючи їм можливість творити історії, розвивати свої власні ідеї та вирішувати проблеми у творчий спосіб;

2) стимулювання творчості через ігри та завдання. Використання ігрових методик та творчих завдань допомагає активізувати творчий потенціал дітей. Необхідно забезпечувати можливості для розвитку їхньої творчості через малювання, моделювання, рольові ігри та конструктивну діяльність;

3) розвиток проблемного мислення. Стимулювання дітей до розв'язання проблем та завдань, які вимагають нетрадиційного підходів. Пошук нестандартних рішень сприяє розвитку їхнього творчого мислення та аналітичних навичок;

4) формування позитивного ставлення до помилок. Важливо навчати дітей бачити помилки як частину процесу навчання та розвитку. Створення сприятливого середовища для експериментів та спроб допомагає їм розвивати толерантність до невдач та вчитися на їхніх помилках;

5) стимулювання творчого виразу. Важливо надавати дітям можливість виражати себе через мистецтво, музику, танець та літературні твори. Розвиток різноманітних форм творчого виразу сприяє розкриттю їхнього творчого потенціалу;

6) сприяння самовираженню. Забезпечення можливостей для самовираження та вибору власного шляху розвитку сприяє розвитку у дітей впевненості в собі та власних здібностях.

Зрозуміння цих особливостей допоможе вчителям та батькам ефективніше сприяти розвитку творчих здібностей учнів у молодшому шкільному віці.

З психологічної точки зору, молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей, адже саме в цей період діти усвідомлюють стосунки між собою та іншими, починають розуміти соціальні мотиви поведінки, моральні судження та сенс конфліктних ситуацій, вступаючи таким чином у свідому фазу розвитку особистості.

У молодшому шкільному віці насамперед відбувається розмежування гри і праці, тобто діяльності, що здійснюється заради задоволення, яке дитина отримує від самого процесу діяльності, і діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно

значущого і соціального оцінюваного результату. Цей поділ між грою та працею, в тому числі й навчальною, є важливою особистістю шкільного віку [37, с. 18].

Рівень творчості дітей шкільного віку зазвичай залежить від навичок, які дитина набула в дошкільному віці у сферах гри, спілкування з іншими та продуктивної діяльності. Тому індивідуальні відмінності дітей, які спостерігає вчитель першого класу, вже досить помітні. Будь-який погляд на творчі здібності дітей дошкільного віку в порівнянні з дітьми початкової школи дає підстави стверджувати, що творчі здібності дітей початкової школи значно знижені в порівнянні з дошкільнятами [37, с. 20].

Вік 6-7 років вважається у віковій психології надзвичайно важливим з точки зору виникнення психологічних новоутворень, які дозволяють дитині перейти на новий етап вікового розвитку, тобто стати дитиною шкільного віку, оволодіти новим видом провідної діяльності – навчанням [38]. Пізнавальна діяльність мотивується допитливістю і бажанням спілкуватися з розумними людьми, тому основним завданням є формування пізнавального мотиву через предмети. Принцип систематичної роботи над розвитком усіх учнів набуває особливого значення при роботі з шестирічними дітьми.

П. Блонський влучно підмітив основні риси дитячої літератури: дитяча література нудна і дитина не критично ставить до неї; дитина є рабом своєї бідної уяви. Основним фактором, який передбачає творче мислення дитини, є її досвід: творча активність уяви безпосередньо залежить від багатства і різноманітності її попереднього досвіду. Тому першочерговим завданням є розвиток творчого мислення молодших школярів. Для того, щоб розвинути в учнів здатність творчо вирішувати проблеми, насамперед необхідно розвинути широкий кругозір і реальну чуттєву основу для уяви. Розвиток творчих навичок йде пліч-о-пліч з розвитком виконавських навичок і умінь. Чим більш різнобічні і витонченіші здібності учнів, чим багатша їхня уява і чим реалістичніші їхні ідеї, тим складніші завдання їм доводиться вирішувати [39, с. 29].

Значення уяви в молодшому шкільному віці є найвищою і найнеобхіднішою людською здатністю. Водночас саме ця здатність потребує особливої уваги в її розвитку. Особливо інтенсивно уява розвивається у віці від 5 до 15 років. І якщо в цей період спеціального не розвивати уяву, то в майбутньому спостерігатиметься стрімке зниження активності цієї функції. Разом зі зниженням здатності фантазувати збіднюється особистість, зменшуються можливості творчого мислення, згасає інтерес до мистецтва, науки тощо [40].

Особливості мислення молодших школярів відіграють важливу роль у розвитку їх творчих здібностей. Деякі з найбільш визначальних особливостей включають [41]:

1) конкретне мислення - молодші школяр здатні розуміти конкретні концепції та ідеї краще, ніж абстрактні або теоретичні. Вчителі повинні використовувати конкретні приклади та ситуації для забезпечення кращого розуміння матеріалу;

2) поетапне мислення - молодші школярі часто розвивають своє мислення поетапно, крок за кроком. Вони зазвичай краще розуміють послідовність подій та дій;

3) уява та творчість - діти в цьому віці часто мають багато уяви та креативних ідей, вони можуть створювати власні історії, малюнки та ігри, що є важливим для розвитку їхньої творчості. Стимулювання їх творчої уяви через вправи, які сприяють розвитку уяви та творчого мислення, може бути дуже корисним;

4) формування основ мислення - молодші школярі знаходяться на етапі формування основ мислення, включаючи логічне мислення та прості аналітичні навички. Вчителі можуть сприяти цьому, пропонуючи завдання, які стимулюють логічне мислення та аналіз.

У розвитку творчих здібностей молодших школярів важливу роль відіграє розвиток їх уяви. Особливості уяви включають розвиток фантазії, символічне мислення, створення власних історій та світів, експериментування з ідеями, багатство образів, натхнення через ігри та імпровізацію, уява як спосіб розв'язання

проблем, розвиток креативних ідей, підтримка та стимуляція тощо.

Діти молодшого шкільного віку зазвичай мають багату фантазію, що сприяє їх творчому мисленню. Стимулювання фантазії через літературні та мистецькі вправи допомагає їм розвивати творчість. У цьому віці діти починають розуміти символічне значення, що дозволяє їм розуміти абстрактні концепції та створювати нові ідеї на основі існуючих. Молодші школярі часто захоплюються створенням власних історій та малюванням своїх уявних світів. Це сприяє їхньому розвитку творчості та вираженню власних ідей. Діти в цьому віці можуть експериментувати з різними ідеями та концепціями, перетворюючи їх у власні творчі проекти та ігри.

Молодші школярі часто мають багато живих та кольорових образів у своїй уяві. Вони можуть легко уявляти ситуації, героїв, історії та події, що сприяє їхній творчості. Гра є одним зі способів, яким діти розгортають свою уяву. Ігри, драматичні постановки та імпровізації допомагають молодшим школярам розширити свою уяву та створювати нові історії. Також вони можуть використовувати уяву для знаходження незвичних та творчих рішень у повсякденних ситуаціях. Вчителі та батьки мають стимулювати творчість молодших школярів, підтримуючи їхню уяву через літературу, ігри, мистецтво та інші активності [42].

Під час розвитку творчих здібностей молодших школярів важливо враховувати особливості їхнього сприймання, оскільки це впливає на їх здатність сприймати нову інформацію, розуміти та аналізувати оточуючий світ. У цьому віці діти зазвичай сприймають конкретні деталі та об'єкти навколишнього світу, тому важливо надавати їм можливість сприймати і вивчати реальні об'єкти та явища. Молодші школярі можуть бути більш схильні до сприйняття емоційного забарвлення інформації. Емоційна насиченість допомагає їм краще розуміти та асоціювати себе з оточуючим світом. Гра важлива для активного сприйняття інформації молодшими школярами. Через гру діти можуть краще розуміти складні концепції та ситуації. У цьому віці діти починають усвідомлювати абстрактні ідеї,

але вони можуть потребувати додаткового часу та підтримки для їх повного розуміння. Розуміння цих особливостей сприймання допомагає вчителям та батькам підходити до навчання та стимулювання творчого мислення у молодших школярів з більшою ефективністю.

Освітня діяльність сприяє гармонійному розвитку чуттєвого та раціонального пізнання, роблячи діяльність дітей цілісною та творчою. Мислення є повним, різноманітним та адаптованим до суб'єктивних відкриттів. Крім того, навчальна діяльність вчить дітей особливостям колективної роботи, формує основи продуктивної міжособистісної взаємодії, створюючи таким чином основу для нетрадиційної групової творчості, а також творчості в міжособистісних стосунках. Варто звернути увагу на психологічні особливості учнів початкових класів щодо їхньої розумової сфери. Відомо, що мислення є фундаментальним психічним процесом в період шкільного дитинства [43, с. 112].

Специфічний спосіб мислення є однією з основних особливостей творчості у молодших школярів. У молодшому шкільному віці діти розвивають свої когнітивні навички, у тому числі творче мислення. Творчість у цьому віці може проявлятися через здатність дітей до експериментування, асоціативного мислення, уяви, а також здатності розглядати проблеми з різних кутів.

Діти можуть мати велику уяву і здатність генерувати нові ідеї. Вони можуть бути більш спроможними робити асоціації і бачити нестандартні зв'язки між різними поняттями або об'єктами.

Цей специфічний спосіб мислення важливий для стимулювання творчості і розвитку творчих здібностей у молодших школярів. Педагоги можуть сприяти цьому розвитку шляхом надання можливостей для вираження уяви, підтримки експериментів та розвитку креативних навичок [44].

Отже, на основі проведеного дослідження, можна стверджувати, що розвиток творчих здібностей у молодших школярів супроводжується взаємодією різноманітних психічних процесів, які визначають їхню здатність створювати,

уявляти та вирішувати нові проблеми. Особливості цих процесів у молодших школярів включають розвиток уяви, пізнавальне мислення, сприйняття інформації, емоційний розвиток, соціальну взаємодію. У цьому віці уява молодших школярів розвивається швидко, що сприяє створенню унікальних образів та ідей. Молодші школярі починають розвивати критичне та аналітичне мислення, що дозволяє їм аналізувати проблеми та знаходити нові шляхи їх вирішення. Школярі активно сприймають інформацію навколишнього світу, що розширює їхні знання та допомагає у формуванні нових ідей. Емоційний розвиток також впливає на творчі здібності молодших школярів. Вони вчаться виражати свої емоції через малювання, ігри та інші творчі дії, що сприяє розвитку їх творчих здібностей. Взаємодія з однолітками та дорослими навчає співпрацювати, обмінюватися ідеями та розвивати нові проекти разом, що стимулює творчий розвиток.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ГРИ

2.1. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри

Основою всебічного розвитку особистості є діяльність, в якій розвиваються творчі здібності та навички, виявляються компетенції, інтереси, самостійність, активність та винахідливість. Ідеальною для розвитку дитини є діяльність, яка створює умови для дитячої творчості. «Дитяча творчість - це дуже своєрідна сфера духовного життя дитини, її самовираження і самоствердження, в якій яскраво виражається індивідуальна самобутність кожної дитини. Ця індивідуальність не може бути охоплена правилами, які є єдиними і обов'язковими для всіх», - писав В. Сухомлинський [45, с. 63].

Дитяча творчість - це діяльність, в якій дитина створює для себе якісно нові цінності. Ці цінності мають суспільне значення, оскільки вони необхідні для загального розвитку дитини, а отже, і для розвитку суспільства. Іноді діти створюють речі, які мають велику естетичну цінність - витвори мистецтва. У наш час учні повинні вчитися самостійно, а вчителі повинні забезпечувати їх навчальними матеріалами та керувати процесом навчання. Тому найголовніше - забезпечити учням можливість саморозвитку, що значною мірою досягається завдяки використанню інноваційних технологій.

Це досягається шляхом залучення учнів до занять, які використовують метод проектів як основний засіб розвитку та навчання учнів. Таким чином, учні можуть розвивати свої здібності до самостійного навчання, опановувати сучасні технології та розвивати вміння проектувати власний навчальний процес і реалізовувати свої плани на практиці.

Для формування творчої особистості в процесі навчання особливо важливими є такі компоненти [46, с.57]:

1. Інтелектуальні та логічні здібності учня:

- здатність до аналізу (критеріями оцінки аналізу є точність, повнота та глибина);

- вміння виділяти важливі спільні риси та абстрагування від несуттєвого (критеріями оцінювання є правильність, логічність, глибина суджень і висновків, уміння описувати явища і процеси, логічно, зв'язно, повно і коректно викладати думки);

- здатність формулювати правильне визначення об'єкта, визначати характерні ознаки виду та відмінності між видами (критеріями оцінювання цього вміння є стислість і правильність визначення);

- пояснювальні вміння, які вказують на інтелектуальну та логічну здатність міркувати та розкривати суть питання, проблеми та шляхи її вирішення (критерій оцінювання - повнота та обґрунтованість суджень);

- вміння доводити, обґрунтувати (критерій - обґрунтованість та володіння процедурами доведення).

2. Інтелектуальні та евристичні здібності учня:

- здатність генерувати ідеї та гіпотези в умовах обмеженої інформації, передбачати творчі рішення проблем, розпізнавати та пропонувати оригінальні підходи, стратегії та методи їх вирішення (критеріями оцінювання є кількість ідей та гіпотез, представлених за одиницю часу, їх оригінальність, новизна та ефективність у вирішенні творчого завдання);

- здатність до уяви - це найяскравіший прояв творчої уяви, що іноді породжує неймовірні та парадоксальні образи і концепції (критеріями оцінювання є яскравість та оригінальність образів, їх новизна та важливість уяви для вирішення творчого завдання);

- асоціативна пам'ять, здатність відображати та встановлювати нові зв'язки в

пам'яті через схожість, близькість та контраст між компонентами завдання, особливо між знайомими та незнайомими (критерієм оцінки є кількість асоціацій за одиницю часу, їх оригінальність, новизна та ефективність у вирішенні завдань);

- здатність розпізнавати протиріччя та проблеми (критерієм оцінювання є кількість, новизна та оригінальність розпізнаних протиріч і проблем за одиницю часу);

- здатність переносити знання і навички в нові ситуації характеризує продуктивність мислення (критерієм оцінки є ефективність перенесення знань і вмінь для вирішення творчих завдань);

- здатність відмовитися від нав'язливого мислення, подолати інерцію мислення (критерієм оцінювання є ступінь швидкості мислення при переключенні на новий спосіб розв'язання творчого завдання, гнучкість мислення при пошуку нових підходів до аналізу суперечностей, що виникають) [47, с. 31].

Система творчих завдань має бути спрямована на формування в учнів знань, умінь та навичок і розглядатися як сукупність творчих завдань, так і єдине ціле. Чинником, що формує систему в поєднанні творчих завдань, є мета сучасної школи щодо творчої спрямованості освіти.

Навчаючи учнів і розвиваючи їхні пізнавальні інтереси, вчителю слід планувати свою роботу в такій послідовності: цікавий → знаючий → умілий.

Для того, щоб підтримувати інтерес учнів і не втрачати бажання вчитися, слід прагнути до створення умов, в яких здібності учнів, творче мислення і можливість виразити свою індивідуальність можуть розвиватися через різноманітні види діяльності. Монотонне, стандартизоване повторення одних і тих самих видів діяльності гальмує навчання. Тому, окрім звичайних завдань, учням слід пропонувати діяльність, яка вимагає мислення, творчого пошуку, оригінальності та креативності. Такі творчі завдання допомагають розвивати когнітивні процеси учнів, такі як пам'ять, увага, уява та логічне мислення.

Усі творчі завдання мають бути розроблені таким чином, щоб заохотити учнів

досліджувати та застосовувати свої знання у творчий та вправний спосіб. Зміст завдань сприяє розвитку гнучкості та навичок широкого мислення, необхідних для вирішення проблем у навчанні та житті.

Важливість впровадження ігрової діяльності в освітній процес у сучасних школах зростає. Новітня загальноосвітня школа має організовувати освітню діяльність таким чином, щоб розвивати і формувати ініціативну, активну, творчу, самодостатню особистість, здатну до самостійного розвитку. Виховання, навчання, вміння оцінювати і відбирати необхідну інформацію для реалізації різноманітних інноваційних дидактичних програм, реалізовувати принципи гуманного підходу, самостійності і відповідальності [48].

Гра – це необхідність для розвитку дитячого організму, для особистісних та інтелектуальних проявів. Гра для дітей - це життя, в якому активно й ефективно відбувається процес самовиховання [49, с. 15].

Слід зазначити, що єдиного тлумачення поняття «гра» не існує, але більшість дослідників і педагогів знаходять у парадигмі ігрової діяльності горизонт для творчих пошуків.

Протягом усієї історії гра привертала увагу педагогів. Це реальна можливість виховувати і формувати дітей в середовищі радості. Ж. Руссо, І. Песталоцці намагалися розвивати здібності дітей за законами природи і на основі діяльності, прагнення до якої всім дітям притаманне. В основі педагогічної системи Ф. Фребеля лежить теорія гри.

Традиційною грою цікавилися психологи, серед яких Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєва, Г. Міллер, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, З. Фрейд, які активно досліджували питання гри. Наприклад, дослідження О. Леонтьєва [50] та Д. Ельконіна показують, що в ігровій діяльності суб'єктом є дитина, яка активно розвивається, внаслідок чого досягаються мета діяльності, рівновага, саморегуляція, зникає повільність. На думку С. Міллера гра – це нетрадиційна поведінка людини, це дослідження відомих фактів, тренування засвоєного досвіду,

соціальної поведінки [51]. Л. Ітельсон вважає, що ігри – це «дії, які позбавлені практичної мети, а лише відтворюють, імітують і наслідують певні практичні дії» [52, с. 203].

На думку Ф. Фребеля, дитяча гра - це «дзеркало життя» і «вільний прояв внутрішнього світу. Гра - місток між внутрішнім світом і природою». Фребель розглядав природу як єдину і різноманітну сферу [53].

Про важливість гри у вихованні та навчанні неодноразово говорили Я. Коменський, Н. Крупська, П. Лесгафт, А. Макаренко, К. Ушинський та інші. На думку педагогів, гра і школі є важливим і ефективним засобом інтелектуального розвитку та виховання учнів будь-якого віку [54; 55].

Відомий професор А. Макаренко звертає увагу на схожість гри в житті дитини зі значенням діяльності та праці для дорослої людини. Він вважає, що як маленька людина поводить у грі, так вона поводитиметься і в праці [56, с. 22].

На думку К. Ушинського, учні не тільки шукають задоволення в ігровій діяльності, а й прагнуть самоствердитися через змістовну особисту діяльність, що дає їм велику можливість жити повноцінно, відчувати себе живими і діяти активно [57].

Про важливий вплив гри на особистість дитини під час навчально-пізнавальної діяльності багато пише С. Русова. На думку вченої, ігрова діяльність формує і розширює всі сторони особистості дитини: її душу, розум, серце, волю і «якщо казати, що дитячі ігри передбачають характер і професійну долю маленької дитини, то це безсумнівно вірно у двоякому визначенні: не тільки в дитячих іграх визначаються особистісні схильності маленької дитини і абсолютна її душевна сила, але сама дитяча гра має великий виховний вплив на формування здібностей, здатностей та професійних уподобань» [58, с. 15].

Ігрова діяльність у молодшому шкільному віці відіграє важливу роль у розвитку дитини, оскільки сприяє її фізичному, когнітивному, емоційному та соціальному розвитку.

Ось деякі характеристики ігрової діяльності молодшого шкільного віку [59]:

1) розвиток соціальних навичок - гра допомагає дітям вчитися комунікувати та спілкуватися, висловлювати свої думки та слухати інших, співпрацювати та розв'язувати конфлікти в групі, досягати спільної мети, розвиваючи навички співпраці, толерантності та взаємодопомоги, розвивати лідерські якості, дозволяє дітям вчитися вирішувати конфлікти та навчатися компромісам Вони навчаються сприймати правила гри та взаємодіяти з однолітками. Гра розвиває у дітей віру в себе та інших, допомагаючи формувати довіру та взаємоповагу;

2) фізичний розвиток - ігри можуть сприяти розвитку моторики, координації рухів та загальної фізичної активності у дітей. Вони навчаються керувати своїм тілом та вчитися новим фізичним навичкам. Гра може бути ефективним засобом стимулювання фізичного розвитку дітей. Способи для фізичного розвитку учнів є: рухливі ігри (біг, стрибки, кидки та інші активні дії), спортивні ігри (футбол, баскетбол, волейбол тощо), елементи змагання (прості змагання, конкурси), ігри на свіжому повітрі (доганялки, хованки, скакалки тощо), фізичні вправи для розвитку м'язової сили, танці та рухливі вправи;

3) стимулювання креативності - ігрова діяльність спонукає дітей до творчого мислення, вигадкування історій, використання уяви та створення нових образів чи іграшок. Способами, якими гра може стимулювати креативність є: творчі завдання (малювати, будувати, конструювати різноманітні об'єкти тощо), рольові ігри (вигадкування сценаріїв та ігрових ситуацій), експериментація (експерименти та пошуки нових рішень тощо), мистецтво та рукоділля, використання різноманітних матеріалів (фарби, глина, папір, тканина тощо), задачі на знаходження нестандартних рішень, підтримка та похвала (важливо підтримувати їх творчі зусилля та надихати на подальший розвиток їхніх творчих здібностей);

4) розвиток когнітивних навичок - гра може сприяти розвитку пам'яті, уваги, логічного мислення та просторового сприйняття у дітей. Вони навчаються розв'язувати завдання та розуміти причинно-наслідкові зв'язки. Способами, за

допомогою яких гра розвиває когнітивні навички, є: головоломки та логічні завдання, завдання на розвиток пам'яті, ігри, що стимулюють уяву (спонукають дітей до вигадки та використання уяви), експерименти та наукові дослідження, завдання на проблемне мислення (ігри, які включають в себе завдання на розв'язання проблем, допомагає учням розвивати критичне мислення та вміння знаходити нестандартні рішення), математичні ігри та завдання, групові проекти та дослідження, інтерактивні завдання;

5) емоційний розвиток - гра допомагає дітям вчитися виражати свої почуття, розуміти емоції інших людей та розвивати емоційний інтелект. Вони навчаються контролювати свої емоції та адаптуватися до різних ситуацій. Способи для емоційного розвитку у грі: рольові ігри, групові ігри, творчі завдання (висловлювати свої почуття через малювання, творчу літературу або музику тощо), ігри з емоційними картками, техніки релаксації та медитації, розвиваючі ігри на розвиток емпатії, підтримка та похвала;

6) навчання правил - ігри навчають дітей дисципліні та виконанню правил. Вони навчаються розуміти важливість правил і виконання інструкцій. Навчання правил важливо для формування в учнів розуміння соціальних норм, етики та взаємодії. Це допомагає створювати здорове та дисципліноване середовище для навчання та гри. Кілька способів, якими можна вчити правил у грі в початковій школі: пояснення правил перед початком гри, показ прикладу, навчання через ігрові ситуації, обговорення етичних аспектів, створення власних правил, використання похвали та покарання, постійне нагадування;

7) стимулювання інтересів - ігри можуть стати мотивацією для дітей вчитися новим речам та розвивати свої інтереси. Вони навчаються активно досліджувати світ навколо себе. Стимулювання інтересів у грі є важливим для підтримки активного навчання та розвитку учнів. Це допомагає не лише залучити дітей до процесу навчання, а й сприяє їхньому особистісному розвитку. Способами для стимулювання інтересів є: різноманітність ігор та активностей (забезпечення

широкого спектру ігор та активностей), врахування індивідуальних потреб, розвиток творчих здібностей, інтерактивне навчання, стимулювання дослідницького підходу, ігрові методи навчання, створення сприятливого середовища;

8) соціалізація - ігри допомагають дітям вчитися взаємодіяти з іншими та адаптуватися до соціальних норм. Вони навчаються розуміти роль у групі та розвивати емпатію. Це сприяє формуванню позитивних соціальних навичок та розвитку емоційної інтелігенції. Способи для сприяння розвитку соціалізації: групові ігри та проекти, рольові ігри, вправи на співпраці, тренінги з конфліктології, спільні творчі проекти, підтримка та похвала, виховання культури спілкування.

Усі ці аспекти ігрової діяльності молодшого шкільного віку важливі для їхнього комплексного розвитку. Педагоги та батьки мають створити сприятливе середовище для ігрової діяльності, що дозволяє дітям вільно виражати себе та розвивати різні аспекти своєї особистості.

Гра – це особливий вид діяльності, який виникає в дитинстві і супроводжує людину протягом усього життя. Не дивно, що гра привертала і продовжує привертати увагу дослідників, причому не тільки педагогів і психологів, а й філософів, соціологів, етнографів, мистецтвознавців і біологів. Представників різних наукових дисциплін цікавлять різні аспекти гри, але не всі вони погоджуються з тим, що гра є невід’ємною частиною людської культури [60].

Як основний вид діяльності, гра сприяє формуванню неврологічного розвитку дитини, її психічних процесів, зокрема уяви. Одним з перших, хто встановив зв’язок між розвитком гри та особливостями дитячої уяви, був К. Ушинський. Він звернув увагу на виховне значення фантастичних образів: дитина щиро вірить у них і тому переживає сильні, непідробні емоції під час гри [57].

Гра та уява нероздільні, саме в грі та через уяву діти стають сильнішими, стійкішими та більш люблячими, ніж у багатьох інших ситуаціях. У грі ніби відкривається джерело їхньої уяви. І саме уява природно спонукає дитину

узгоджувати власні бажання з бажаннями партнера у грі. Спочатку дитина відчуває, несвідомо уявляє, і лише згодом усвідомлює правило спільної гри, у разі порушення якого гра зникає [61].

Сповнена уяви, творча гра – це справжня школа життя. Діти, які пройшли цю школу, мають по-справжньому багату уяву, здатні до творчих винаходів, самі є ініціаторами та організаторами гри і бажаними партнерами для своїх однолітків. Як сказав, Л. Виготський, уява виникає в грі, і саме в грі вона постійно вдосконалюється [62; 63].

Продуктивну ідею для розуміння природи гри висловив К. Ушинський. Він радить педагогам організовувати життя дітей так, щоб дитина була активною. Не можна забувати, що гра, в якій самостійно працює дитяча душа, теж є діяльністю для дитини. Педагог підкреслює цей момент: «Ніколи не можна забувати, що гра втрачає всякий сенс, коли вона перестає бути для дитини і діяльністю, і вільною діяльністю».

На думку К. Ушинського, ставлення до гри як до вільної діяльності в дитячому віці не позбавляє вчителя можливості впливати на гру дитини, навчаючи її грати, підбираючи їй товаришів для гри, пропонуючи їй ідеї для гри, які дитина сама переробляє відповідно до своєї уяви, даючи їй можливість реалізувати свої задуми, і припиняючи гру, коли вона має шкідливий вплив на дитину. Коли педагогічна дія відповідає характеру гри, створюються найкращі умови для саморозвитку дитини [61].

Вивчивши науково-методичну літературу, можна зробити наступні висновки: сучасна психологія визнає, що гра охоплює всі періоди життя людини. Вона є важливою формою життєдіяльності, а не віковою особливістю. Гра – це не діяльність протягом усього життя, а зміна її мотивів, форм гри і ступеня вираження почуттів та емоцій.

На основі досліджень наукової літератури можна зробити висновок, що творча гра – це самостійний вид розвивальної діяльності дітей різного віку;

найважливіша форма їхньої діяльності, в якій вони пізнають і досліджують навколишній світ, відкриває широкий простір для особистої творчості, активності, самопізнання, самовираження; основна сфера дитячого спілкування, в якій вирішуються проблеми міжособистісних відносин, набувається досвід міжлюдських стосунків; особливий вид діяльності, в якому не так важливий результат, як сам процес, що поєднує інтелектуальне напруження з великою емоційною атмосферою, часто посиленою рольовими перевтіленнями; гра багатofункціональна: вона навчає, розвиває та виховує.

Розвиток особистості сучасної творчої дитини передбачає підвищення її активності, самостійності, творчої ініціативи, готовності обирати шляхи та засоби для досягнення поставлених цілей і завдань, задоволення своїх потреб та інтересів.

Отже, досліджуючи творчість дітей молодшого шкільного віку в процесі ігрової діяльності, виявлено, що діти легко переносять якості та характеристики з одного об'єкта на інший та вигадують різноманітні нові способи використання предметів; усвідомлено, наскільки важливо створити середовище, яке сприятиме розвитку дитячої творчості. Творчість не формується, а заохочується. Для того, щоб творчість проявлялася і розвивалася в початковій школі, необхідно створювати сприятливі умови, реалізувати освітні завдання; необхідно правильно оцінювати досягнення дітей у творчій діяльності; не переривати творчий процес; не зупиняти творчу діяльність дітей критичними зауваженнями і негативними оцінками; дозволяти вільно спілкуватися і обмінюватися думками. Тож найкращий спосіб заохотити дитину до творчості – це підтримати її зусилля та похвалити її досягнення під час гри.

Як психологічний метод гра в освітньому процесі початкової школи може вирішувати важливі завдання з розвитку творчих здібностей: вчити дітей жити в ігровому просторі, повністю занурюватися в ігровий світ та ігрові стосунки; навчити бути вільним в ігровому просторі, усвідомлювати свої цінності, вільно виражати свою думку, ідеї та будувати стосунки з навколишніми; вчити осягати

ігровий досвід, використовувати гру як інструмент для самопізнання та експериментування.

2.2. Методи розвитку творчих здібностей учнів засобами гри

Сьогодення вимагає таких форм і методів навчання, впровадження яких не лише сприятиме активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів та підвищенню ефективності засвоєння ними знань, а й відповідатиме потребам суспільства, яке ставить перед освітою такі завдання: формування особистості, здатної ефективно адаптуватися в суспільстві; формування соціальної компетентності, що характеризується наявністю соціальних знань і соціального досвіду; формування соціальної поведінки учнів [64, с. 26].

У програмах початкової школи наголошується на важливості розвитку творчого потенціалу учнів, який є основою для успішного засвоєння всіх навчальних предметів у школі. Серед засобів підвищення ефективності навчання в школі перше місце слід поставити різноманітності методів і прийомів, їх вдале поєднання та використання емоцій [65].

Метод (від грец. Methodos – шлях) – це спосіб здійснення чогось, шлях пізнання. Метод навчання – це спосіб організації діяльності викладача і учнів, спрямований на досягнення результатів, визначених метою навчання, в тому числі творчого розвитку учнів початкової школи.

Процес навчання відбувається через взаємодію між діяльністю вчителя (викладання) і діяльністю учнів (учінням). Вчитель робить кілька спроб допомогти учням оволодіти матеріалом, заохочує активізацію процесу навчання, а учень сприймає і розуміє матеріал. Метод при цьому виступає як організований у взаємодії, співпраці, партнерстві. Це дозволяє зробити висновок, що під методом навчання слід розуміти форму впорядкованої та взаємопов'язаної діяльності

вчителя та учнів, спрямованої на досягнення цілей процесу навчання [66, с. 74].

Метод викладання є одним з найважливіших компонентів навчального процесу. Без відповідних методів діяльності неможливо досягти поставлених цілей і завдань навчання та отримати очікувані результати. У процесі навчання взаємозв'язок між методами та іншими компонентами взаємозалежний: методи впливають з цілей, завдань, змісту та форми навчання; водночас методи суттєво впливають на можливість їх практичного застосування. Навчання буде розвиватися в тій мірі, в якій методи, що використовуються, дозволяють йому розвиватися. До структури методів входять прийоми. Прийоми – це елементи методу. Елементи методу – це незвичайна кількість окремих частин цілого, і ця система об'єднана логікою навчального завдання. Зокрема, якщо вчитель використовує певний метод навчання на уроці лише для того, щоб сконцентрувати увагу на певній проблемі у змісті матеріалу, то цей метод буде відігравати роль навчального прийому. Навпаки, якщо метод навчання використовується для з'ясування суті питання, для розкриття змісту уроку, то це вже не прийом, а метод. Метод – це спосіб здійснення чогось, що включає в себе весь шлях. Прийом – це окремий етап, крок дії в реалізації методу.

Методи навчання мають дві складові: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна частина методу визначається фіксованими положеннями, які завжди присутні в будь-якому методі, незалежно від викладача, який його використовує. Вона відображає загальні вимоги законності і правопорядку, принципи і правила, а також мету, завдання, зміст і форму педагогічної діяльності. Суб'єктивна частина методу визначається особистістю вчителя, його творчим потенціалом, здібностями та особливостями учнів, конкретними умовами [67, с. 351].

Методи навчання пов'язані з рівнем розвитку суспільства, науки і технічної культури. Коли заможні еліти готували своїх нащадків лише до світського життя, а не до праці, використовувалися догматичні методи навчання, засновані на зазубрюванні. Епоха великих відкриттів і винахідників принесла потребу в знаннях,

необхідних людині. З'явилися і розвинулися методи, засновані на наочності, методи орієнтовані на усвідомленість і активність під час навчання, а також практичні методи викладання. Ефективність навчання в сучасній школі залежить від уміння вчителя вибрати метод або прийом навчання відповідно до конкретних умов кожного уроку [68, с. 181].

Проблема класифікації методів і прийомів навчання та їх визначення є однією з пріоритетних у дидактиці. Методи класифікуються на основі того, що вони мають вирішувати навчальні завдання. У дидактиці існують різні критерії та підходи до класифікації методів навчання:

- за джерелом повідомлення і характером сприйняття інформації: словесні, наочні, практичні;

- за основними дидактичними завданнями, які вирішуються на тому чи іншому етапі навчання: методи засвоєння знань, формування умінь і навичок, застосування набутих знань, умінь і навичок;

- за характером пізнавальної діяльності: пояснювально-демонстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі.

Ю. Бабанський визначає три основні групи методів навчання [69] на основі:

- організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
- стимулюванні та мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
- контролю та самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності.

Очевидно, що кожна з цих класифікацій є недосконалою, оскільки має недоліки, особливо те, що в педагогічній практиці метод використовується не ізольовано, а в певному контексті і в поєднанні з іншими методами і прийомами [47, с. 118].

Беручи до уваги вищезазначені характеристики, можна класифікувати навчальну гру як метод стимулювання. Метод стимулювання – це метод, який спрямований на формування позитивної мотивації до навчання, які стимулюють пізнавальну активність і сприяють збагаченню учнів навчальною інформацією.

Метод навчальної гри – це приваблива розважальна діяльність, яка має значний вплив на засвоєння учнями знань, умінь і навичок.

Гра в навчальному процесі забезпечує емоційне середовище для відтворення знань, полегшує засвоєння дидактичного матеріалу, створює сприятливий настрій для засвоєння знань, сприяє виконанню навчального завдання, знімає втому і перевтому. Ігровий метод навчання характеризується такими основними рисами:

- він ставить мету, орієнтуючись на навчальний матеріал, що підлягає засвоєнню;
- передбачає вид навчально-пізнавальної діяльності, яку організовує;
- визначає характер взаємодії між вчителем і учнями.

Існують й інші класифікації методів навчання. Деякі автори, наприклад, Мойсеюк, класифікує методи за ступенем активізації або характером навчально-пізнавальної діяльності, розрізняючи імітаційні та неімітаційні методи. Імітаційні методи навчально-пізнавальної діяльності поділяються на ігрові та неігрові.

До ігрових методів належать рольові та ділові ігри різних варіацій. Ці методи заповнюють ті прогалини в процесі навчання, які інші методи (наприклад, усні методи, практичні заняття тощо) не можуть компенсувати, але не замінюють їх.

Гейміфікація навчально-пізнавальної діяльності дозволяє людям дізнатися про специфіку та особливості тієї чи іншої професії та сформувати відчуття своєї ролі в ній. Вони також роблять важливий внесок у закріплення та поглинання знань, отриманих під час лекцій, бесід, розповідей, семінарів, практикумів, у вдосконалення практичних навичок, їх застосування, творчого використання та вирішення проблемних ситуацій. Вони створюють умови для активного обміну досвідом. Основною характеристикою таких уроків є навчання на практиці (чим більше гейміфікована діяльність учня нагадує реальні ситуації, тим більша їхня навчальна та пізнавальна ефективність). Два основних види гейміфікації для активізації навчального процесу та розвитку творчих здібностей учнів – рольові та ділові ігри [67].

Метод інсценування має багато спільного з театром, який викликає сильні емоції і таким чином впливає на емоційний і вольовий стан людини. Ці стани полегшують навчання, спонукає до спостереження за власними діями та діями інших, допомагає критично їх оцінювати, стимулює творчість, вчить розуміти мотиви вчинків товариша та приймати більш виважені рішення. Дидактична цінність інсценування полягає в можливості виявити різні аспекти проблеми, врахувати різні точки зору та знайти нестандартні шляхи її вирішення.

Існує багато варіантів методу ділових ігор, але всі вони мають спільні елементи та прийоми. Ділові ігри зосереджені на розвиток навичок та прийняття рішень у контексті взаємодії, суперництва та конкуренції між активними учасниками. У цьому контексті учні матимуть можливість виступити в ролі акторів, які протистоять або співпрацюють у конкретних ситуаціях, це сприяє розвитку творчих здібностей, уяви, креативності тощо. Змістом такої гри є відтворення контекстуального і соціального змісту професійної діяльності, моделювання основних умов і систем відносин, що характеризують дану діяльність. Залежно від поставленої мети розрізняють навчальні та дослідницькі ігри [67, с. 353].

Організаційний метод може мати різні форми, наприклад, форму заздалегідь підготовленого діалогу, форму театралізованого представлення реальних або гіпотетичних подій. Метод генерації ідей схожий на мозковий штурм, під час якого учасники збираються разом, щоб обговорити складну ідею та розробити власні рішення [68, с. 125].

Гру можна віднести до непрямих методів педагогічного впливу. Іншими словами, дитина відчуває себе не об'єктом впливу педагога, а активним суб'єктом. Гра є засобом, за допомогою якого виховання стає самовихованням [70].

Відповідно до загальноприйнятої класифікації, ігри поділяють на:

1. Ігри, ініційовані дітьми (творчі).
2. Ігри, ініційовані дорослими із заздалегідь визначеними правилами (дидактичні, рухливі тощо).

3. Народні ігри (створені людиною) [71].

Творчий розвиток дитини є одним із пріоритетів освітньої реформи. Творчо орієнтована особистість характеризується активністю в мисленні та діях, ініціативністю та уявою. Вона має здатність фіксувати, експериментувати, створювати нове, сумніватися і шукати рішення, цінувати результат і процес творення.

Творчі ігри – найбільш інтенсивна і типова група ігор дітей молодшого шкільного віку. Творчими вони називаються тому, що саме діти самі визначають мету, зміст і правила гри, які передусім відображають навколишнє життя, людську діяльність і стосунки між людьми [72].

Освітній, розвиваючий та виховний потенціал гри незмірний. Для вмілого та уважного вчителя вона є дуже ефективним способом впливу на різні сфери особистості дитини. Основою гри є уява і творчість дитини, яка самостійно створює образи, комбінуючи і пов'язуючи в своїй уяві те, що вона бачить або відчуває, з тим, що вона читає або про що їй хтось розповідає. Під час гри, особливо рольової, дитина планує власну діяльність, самостійно ставить запитання і відповідає на них, описує послідовність дій, спілкується з однолітками, що є прекрасним підґрунтям для розвитку зв'язного мовлення, збагачення і вдосконалення словникового запасу, поліпшення звуковимови школяра. Гра розвиває у дітей художні здібності та естетичний смак: вони із задоволенням декламують вірші та малюють. Самостійне створення сюжету гри за власним задумом сприяє формуванню цілеспрямованості, самостійності та наполегливості.

Залежно від змісту та способів гри, ігри з правилами поділяються на дві групи: дидактичні та рухливі. Дидактичні ігри – це ігри з правилами, які спеціально створені педагогами з метою навчання та виховання дітей. Навчальний зміст цих ігор представлений у вигляді навчального завдання.

Дидактичні ігри сприяють, перш за все, розвитку навичок мислення дітей, оскільки містять мисленнєву задачу, вирішення якої є метою гри. Вони також

сприяють розвитку органів чуття, уваги, пам'яті та логічного мислення дитини. Дидактична гра – ефективний метод закріплення знань, але вона не повинна перетворюватися на вправу. Гра тільки тоді захопить дитину, коли вона приносить їй радість і задоволення.

Дидактична гра – одна з форм навчального впливу педагога на дитину. Вона стане йому в добрій нагоді під час засвоєння дітьми будь-якого матеріалу, передбаченого програмою, і має проводитися на заняттях; може входити до музичного заняття; бути одним із елементів прогулянки, а також особливим видом діяльності.

Друге призначення дидактичних ігор – це чиста гра, яка змушує дітей діяти. Це ігри, в які діти грають самостійно, поза заняттями, коли вони можуть вибрати їх за власним бажанням.

Ці дві цілі повинні доповнювати одна одну, і діти молодшого шкільного віку повинні засвоїти певні знання. Кожна дидактична гра містить певне завдання і, щоб виконати його, діти повинні долати труднощі, діяти самостійно в конкретних ситуаціях або з конкретними предметами і набувати власної діяльності та чуттєвого досвіду.

Завершенням дидактичної гри є конкретний результат. Це може бути, зокрема, відгадування згадок, виконання певних завдань та ігрових доручень, прояв кмітливості. Для педагога результат гри – це завжди показник успішності дітей у навчанні, у мисленнєвій діяльності, у характері їхніх стосунків з партнером. Результатом дидактичних ігор є не тільки правильне виконання завдання, а й задоволення, яке воно приносить учасникам. Дидактичні ігри будуть ефективними, якщо їх використовувати систематично, послідовно, відповідно до основних принципів дидактики: від просто до складного [73].

Рухливі ігри дуже важливі для загального розвитку дитини. Їх цінність полягає не лише в тому, що вони сприяють розвитку здатності дітей рухатися, а й у тому, що вони заохочують дітей бути активними, залучатись, думати та досягати

успіху. Ці ігри працюють на все тіло, покращують апетит і травлення, стає глибшим дихання, зміцнюють нервову систему і розвивають такі риси характеру. Як дисциплінованість, майстерність тощо.

Рухливі ігри стимулюють розумовий розвиток дітей, тренуючи їхню увагу, пам'ять і спостережливість. Їх можна використовувати для розвитку моральних якостей, таких як сміливість, рішучість, чесність і товариськість. Вони також допомагають вчителям розвивати естетичні почуття дітей. Динаміка, чіткість, плавні рухи, чіткі формації, різні фігури, образи, словесний супровід захоплюють дітей і вчать їх розуміти красу.

Розкриття творчого потенціалу дитини та дослідження її здібностей починається з її емоцій. У цьому допомагає рухливі ігри, адже всі діти люблять гратися та рухатися. Діти молодшого шкільного віку часто більш зацікавлені в процесі, аніж у результаті. Рухлива гра традиційно є цінною для них, тому що процес руху є цінним.

Важливо заохочувати дітей грати в рухливі ігри, щоб усі діти могли навчитися реалізовувати себе, творчо досліджувати, розвиватися і набувати життєвих навичок. Рухлива гра з більшою ймовірністю сприятиме всьому цьому, якщо вона приносить дітям задоволення [74].

Не менш важливу роль у розвитку особистості дитини відіграють народні ігри. Народні ігри сягають своїм корінням у сиву давнину, створені з урахуванням національних особливостей, є невід'ємною частиною життя дитини в сучасному закладі освіти та важливим джерелом засвоєння загальнолюдських цінностей. Розвивальний потенціал цих іграшок забезпечується не лише наявністю відповідних іграшок, а й особливою творчою аурою, яку має створити дорослий [75].

Розвиток творчих здібностей учнів за допомогою ігрових методів є дієвим інструментом у сучасній педагогіці. Засоби гри стимулюють уяву, творче мислення та самовираження, сприяють розвитку ключових навичок, необхідних для

успішного функціонування в сучасному світі.

Метод навчальних ігор сприяє створенню емоційно-пізнавального середовища, засвоєнню матеріалу через емоційні форми його відтворення. Ігри як методи і прийоми навчальної діяльності допомагають учням подолати дисбаланс, сприяти самоствердженню і повному прояву своїх сил і творчих здібностей.

Гра надає дітям можливість експериментувати, розкривати свій потенціал та розвивати індивідуальність у стимулюючому оточенні. Гра є прекрасним засобом для розвитку креативного мислення, сприяє пошуку нетрадиційних рішень та творчих підходів до проблем.

Групові ігри сприяють взаємодії між дітьми, розвивають навички співпраці, комунікації та обміну ідеями. Гра допомагає вчити учнів розв'язувати проблеми, приймати рішення, а також розвивати творчу самодостатність. Засоби гри можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб та особливостей кожного учня, створюючи умови для їхнього розвитку.

Таким чином, використання ігрових методів у навчальному процесі є ефективним способом розвитку творчих здібностей учнів, сприяє формуванню комплексу навичок, які стануть важливою основою для їхнього майбутнього успіху, стимулюють уяву, творче мислення та самовираження, сприяють розвитку ключових навичок, необхідних для успішного функціонування в сучасному світі.

Метод навчальних ігор сприяє створенню емоційно-пізнавального середовища, засвоєнню матеріалу через емоційні форми його відтворення. Ігри як методи і прийоми навчальної діяльності допомагають учням подолати дисбаланс, сприяти самоствердженню і повному прояву своїх сил і творчих здібностей. Гра надає дітям можливість експериментувати, розкривати свій потенціал та розвивати індивідуальність у стимулюючому оточенні, є засобом розвитку креативного мислення, сприяє пошуку нетрадиційних рішень та творчих підходів до проблем. Групові ігри сприяють взаємодії між дітьми, розвивають навички співпраці, комунікації та обміну ідеями. Гра допомагає вчити учнів розв'язувати проблеми,

приймати рішення, а також розвивати творчу самодостатність.

2.3 Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри

У дослідженні здійснено аналіз проблеми педагогічних умов розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри. На основі вивчення сучасних вітчизняних досліджень розкрито особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи в процесі запровадження ігрових методів навчання. Визначено вплив гри в розкритті творчого потенціалу молодших школярів. З'ясовано, що ігрові методи дозволяють розвивати у дітей креативність, уяву та асоціативне мислення; сприяють формуванню навичок співпраці, комунікації та роботи в команді; активізують процес навчання, перетворюють його на більш захопливий та зрозумілий для дітей; сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку самостійності, впевненості у власних силах та відповідальності.

На основі аналізу наукових джерел визначено суперечності між: об'єктивною потребою розвитку творчих здібностей учнів в освітньому процесі початкової школи та недостатньою науковою розробленістю педагогічних умов запровадження ігрових методів і прийомів; фокусуванням НУШ на активізації творчого мислення й самовираження учнів та перевагою освітніх практик, які продовжують упроваджувати репродуктивне навчання.

У результаті проведеного аналізу наукових робіт визначено та обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють ефективному запровадженню ігрових методів навчання в освітній процес початкової школи та розвитку творчих здібностей молодших школярів, а саме: створення сприятливого середовища для ігрової діяльності (організація простору для творчості та рефлексія процесу, результатів

діяльності й можливостей подальшого використання набутих знань, навичок і цінностей); використання різних видів ігор (ігри з правилами, творчі ігри, інтерактивні ігри); учитель як фасилітатор творчої діяльності учнів у процесі гри (надання можливості вибору творчих завдань; заохочення учнів до самостійності, ініціатив та творчого самовираження; формування потреби в перевірці ідей, дослідженні, експериментуванні, здатності сприймати помилку як набуття досвіду і мотив до подальших дій).

Проблема педагогічних умов розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри в період реформації освіти привертає значну увагу вітчизняної наукової спільноти. Багато досліджень вказують на важливість ігрового підходу до навчання молодших школярів.

Так, О. Хващевська акцентує на природності гри для дитини, що забезпечує гуманність навчання, диференційований підхід до учнів, залучення кожного школяра в роботу, з огляду на «його інтерес, схильність, рівень підготовки з предмета». Феномен гри вчена вбачає в тому, що ця діяльність здатна перерости з розваги в навчання й творчість, збагатити учнів новими враженнями, зняти стомлюваність, та зазначає, що ігрова форма уроку потребує дотримання певних правил: попередньої підготовки, ігрових атрибутів, обов'язкової констатації результатів гри, зняття напруги, поваги до особистості дитини, її інтересу до роботи та впевненості в її можливостях [76, с. 22].

Наукові дослідження доводять, що гра як метод сприяє формуванню навичок співпраці, комунікації та роботи в команді, що є важливим аспектом розвитку творчого потенціалу. Так, Н. Бібік зазначає, що спілкування у грі стимулює пізнавальну активність молодших школярів, заохочує до взаємодії, надає можливість продемонструвати власні знання, життєвий досвід, природні можливості, здібності, пережити відчуття успіху [77].

Ігрові методи активізують процес творчого самовираження під час навчання, роблять його більш захопливим та зрозумілим для дітей, сприяють кращому

засвоєнню навчального матеріалу. Так, І. Іщенко зазначає, що гра в початковій ланці є засобом «пізнання навколишнього світу і себе в ньому, усвідомлення дітьми мети своєї діяльності, опредмечування абстрактних понять, розвитку творчої уяви та здібностей» [78].

Наукові джерела доводять вплив ігрових методів на формування особистості дитини, розвиток самостійності, впевненості у власних силах, благополуччя. Так, О. Рома вказує на можливості гри переживати водночас три часові виміри: теперішнє (дарує актуальні емоції, задовольняє актуальні потреби); минуле (відтворюються минулі ситуації, враження, почуття, поведінка та ін.); майбутнє (моделюються майбутні ситуації, проєктується поведінка), а це доводить, що у площині реального та умовного, створеного в уяві, гра має величезний психоемоційний, психотерапевтичний ресурс для дитини, створює безпечне життєве середовище – ігровий освітній простір [79].

Ігрові методи активно обговорюються в сучасній українській освіті як засіб стимулювання розвитку творчих здібностей дітей та поліпшення навчального процесу.

Однак, аналіз результатів теоретичних напрацювань вітчизняних науковців дозволив визначити ряд суперечностей між:

- об'єктивною потребою розвитку творчих здібностей учнів в освітньому процесі початкової школи та недостатньою науковою розробленістю педагогічних умов запровадження ігрових методів і прийомів;

- фокусуванням НУШ на активізації творчого мислення й самовираження учнів та перевагою освітніх практик, які продовжують упроваджувати репродуктивне навчання.

У результаті проведеного аналізу наукових робіт (Л. Акпинар, Г. Ващенко, Т. Войцях, І. Дичківська, В. Кукушин, О. Міхеєва, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Рогозіна, О. Рома, О. Шутько та інші) нами виявлено та обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють ефективному запровадженню ігрових методів навчання в

освітній процес початкової школи та розвитку творчих здібностей молодших школярів, а саме: створення сприятливого середовища для ігрової діяльності; використання різних видів ігор; учитель як фасилітатор творчої діяльності учнів у процесі гри.

Важливою педагогічною умовою для розвитку творчих здібностей засобами гри є створення сприятливого середовища для ігрової діяльності, яке ми розглядаємо як організацію простору для творчості та рефлексію процесу, результатів власної діяльності й можливостей подальшого використання набутих знань, навичок і цінностей.

Організаційні аспекти створення сприятливого середовища для гри як педагогічної умови запровадження ігрових методів в освітньому процесі початкової школи розглянуто в науково-методичних джерелах Л. Акпінар з акцентом на наступних етапах: етап підготовки до гри (визначення мети, цілей, завдань інтерактивних технологій навчання); вибір інтерактивних технологій навчання, відбір необхідної інформації, створення модельної ситуації, планування ігрового завдання, осмислення функцій, підготовка необхідного інструментарію; рефлексія ролі викладача у грі; вступ до гри - мотивування учнів до гри; проведення гри; завершення гри - вихід з гри; рефлексія, аналіз та обговорення результатів [80].

Особливе значення при запровадженні гри вбачається в організації рефлексії. О. Пометун у своєму дослідженні підкреслює, що ігрове навчання може бути ефективним лише за умови, що в кінці будь-якого інтерактивного методу відбувається рефлексія [81]. Рефлексія, як найважливіший ключовий момент навчання через гру, передбачає, що активна діяльність учня завершена, і він рефлексує над тим, як вона здійснювалася, над результатами власної діяльності, а також над можливостями подальшого використання набутих знань і навичок.

К. Головкіна розрізняє рефлексію діяльності, рефлексію емоційно-афективних станів та рефлексію змісту навчального матеріалу [82]. Такий підхід дозволяє збагатити рефлексивний спектр самооцінювання учнів набутого ігрового

досвіду.

Рефлексія над своїми діями дозволяє зрозуміти методи й прийоми, які використовувалися для вивчення матеріалу, і знайти ті, що мають найбільший сенс. Таку рефлексію можна провести наприкінці уроку, наприклад, за допомогою методу «сходів успіху», який оцінює роботу кожного учня на різних етапах уроку. Ефективність виконання конкретних навчальних завдань (проблемних ситуацій) можна представити за допомогою графічного органайзера у вигляді «риб'ячої кістки».

Рефлексія над матеріалом використовується для вимірювання рівня засвоєння змісту. Ефективними методами є: використання незакінчених речень, есе, вибір афоризмів, рефлексія досягнення цілей за допомогою «дерева цілей», оцінка «просунутих» знань і досягнення цілей (твердження «Я не знаю ...»; «Тепер я знаю ...»); техніка аналізу суб'єктивного досвіду, техніка синхронного мережевого спілкування, яка допомагає уточнити ставлення до досліджуваної проблеми, об'єднати старі знання та усвідомити нову інформацію. Методи рефлексії на уроках в початковій школі описані в додатку А.

Щоб сприяти самоаналізу учнів щодо роботи в групах та рівня їхньої комунікації, необхідно аналізувати не тільки результати, а й процес діяльності. Наприклад, для того, щоб навчити учнів адекватно оцінювати себе, запропоновано використання карток самооцінювання. Для оцінювання діяльності інших учасників ігрової взаємодії пропонуємо учням робити короткі нотатки, щоб підкріпити свої оцінки похвалою та очікуваннями.

Ще однією педагогічною умовою розвитку творчих здібностей молодших школярів визначено використання різних видів ігор у навчальній діяльності. Аналіз літератури доводить, що мотивувальним фактором до пізнавальної діяльності можуть виступати як ігри з правилами – дидактичні, інтелектуальні, пізнавальні, так і творчі ігри – ігри-драматизації, інсценізації, театралізовані ігри, імітаційні ігри тощо.

Особливу увагу у забезпеченні педагогічних умов приділяється інтерактивним іграм. Інтерактивні ігри в літературних джерелах визначаються як інтерсуб'єктивна діяльність, в якій дитина природно пізнає себе та інших, розкриває свої здібності та виробляє особистісну позицію [83].

За думкою Т. Войцяха, інтерактивна гра є одним із найефективніших методів міжособистісної виховної взаємодії між учасниками освітнього процесу, оскільки допомагає учням набути нового досвіду соціальної поведінки, необхідного для вирішення різних життєвих ситуацій [84].

Л. Акпінар зробив висновки про необхідність включення інтерактивних ігор у навчальний процес початкової школи, оскільки вони: сприяють практичному засвоєнню навчального матеріалу; розвивають дитячу уяву; сприяють розвитку внутрішньої мотивації до навчання; активно залучають дітей до процесу набуття знань; сприяють передачі соціального досвіду, засвоєнню правил і норм поведінки; активізують творчі здібності; згуртовує колективи; має діагностичну функцію; розвивають мислення; сприяє виробленню активної життєвої позиції та рішучості в досягненні поставлених цілей [80].

Організація інтерактивних ігор вимагає відповідної підготовки вчителя та особистого досвіду інтерактивної взаємодії. Алгоритм навчання засобами гри О. Січкарук убачає в ретельній підготовці вчителя та дотримання низки організаційних вимог: поступове впровадження ігор у навчальний процес; використання ігор у комплексі з іншими методами й прийомами пізнавальної діяльності; дотримання принципу актуальності знань та їхня значущість для учнів; наявність партнерських відносин між учасниками освітнього процесу [85, с. 12].

Під час запровадження інтерактивних ігор вважається за доцільне забезпечення умов для взаємодії учнів із фізичним і соціальним середовищем, а також із предметом навчання. Така взаємодія є важливою для розвитку творчих здібностей. Під час обговорення учні повинні відчувати свободу не лише у висловленні власної точки зору, але й мати фізичний простір для зміни позиції,

пересування класом, активної взаємодії в командах, в парах тощо. Важливо організувати простір для ігрової діяльності таким чином, щоб учні мали змогу самостійно здобувати освітню інформацію, генерувати ідеї, висувати власні пропозиції та реалізувати проекти. Залежно від кількості груп і кількості учнів у кожній групі вважається за необхідне шукати оптимальні варіанти розміщення ігрових та творчих локацій. Деякі приклади ігор на уроках мови та уроках математики наведені у додатках Б і В.

Таким чином, використання інтерактивних ігор у навчальному процесі в початковій школі дозволяє вчителю моделювати особистісні характеристики учнів, формувати практичні навички, розвивати уяву та творчі здібності. Для досягнення балансу між діловим та соціально-психологічними аспектами навчальної діяльності необхідно створити атмосферу комфорту та безпеки.

Ефективне використання ігор у навчальному процесі залежить від рівня педагогічної компетентності вчителя, тому наступною умовою нами визначено учитель як фасилітатор творчої діяльності учнів у процесі гри.

Згідно з дослідженням науковців особливістю навчання через гру є принципово нова роль учителя, який з транслятора знань, перетворюється на фасилітатора ігрової активності учнів, що є важливою педагогічною умовою [86].

У застосуванні ігрових методів і прийомів роль учителя полягає в тому, щоб сприяти: ігровій активності учнів, виявленню їх емоційно-ціннісного ставлення, збагаченню пізнавального досвіду, використанню під час гри власного досвіду, встановленню зв'язків між теорією та практикою, забезпеченню обміну досвідом у командній взаємодії, заохоченню до творчих рішень.

С. Занюк у дослідженні психологічних аспектів мотивації зазначає, що учень почуватиметься захищеним, якщо його внесок у навчальний процес буде оцінений і підтриманий вчителем, якщо йому дозволять експериментувати з моделями поведінки, знаходити її ідеальний результат, визначати власну роль у співпраці, обирати й формувати власну позицію, «конструювати» власні знання [86].

Від учителя залежить психологічне благополуччя учнів. Школярі будуть активними, якщо вони почуваються безпечно, впевнено, позбавлені страху, критики з боку вчителя або однокласників, а замість зауважень отримують відкриті запитання, які допомагають їм подолати виклики і конструктивно впливають на знаходження власних припущень, пропозицій, ідей.

Таким чином, учитель сприяє розвитку творчих здібностей учнів у процесі гри: надає можливість вибору творчих завдань; заохочує до самостійності, ініціатив та творчого самовираження; сприяє формуванню потреби в перевірці ідей, дослідженні, експериментуванні, здатності сприймати помилку як набуття досвіду і мотив до подальших дій.

Отже, в результаті проведеного теоретичного аналізу наукових робіт визначено та обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють ефективному запровадженню ігрових методів навчання в освітній процес початкової школи та розвитку творчих здібностей молодших школярів, а саме: створення сприятливого середовища для ігрової діяльності (організація простору для творчості та рефлексія процесу, результатів власної діяльності й можливостей подальшого використання набутих знань, навичок і цінностей); використання різних видів ігор (ігри з правилами, творчі ігри, інтерактивні ігри); учитель як фасилітатор творчої діяльності учнів у процесі гри (надання можливості вибору творчих завдань; заохочення учнів до самостійності, ініціатив та творчого самовираження; формування потреби в перевірці ідей, дослідженні, експериментуванні, здатності сприймати помилку як набуття досвіду і мотив до подальших дій). Перспективи роботи вбачаються у запровадженні педагогічних умов в освітню практику та експериментальне дослідження розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та вирішення проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні змісту та педагогічних умов цього процесу й експериментальній перевірці їхньої ефективності.

Результати теоретичного дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і стали підставою для формулювання таких висновків.

1. На основі проаналізованої літератури з'ясовано, що творчість є системним явищем, що забезпечується здібностями, мотивами, уявою, інтуїцією, знаннями й досвідом особистості і спрямовується як на продукування нових матеріальних та духовних цінностей, так і на власне життєтворення. Поняття розвитку творчих здібностей визначається науковцями як процес сприяння творчій діяльності та активності, розвитку і вихованню особистості, що виявляється в якісних психологічних змінах та творчому самовираженні індивідуальності.

Дитяча творчість є свідомим відображенням дитиною навколишньої дійсності через малювання, моделювання конструювання або інший вид діяльності, що засноване на роботі уяви, відтворенні власних спостережень, а також вражень, отриманих за допомогою слова, зображення та інших видів мистецтва. Дитина не пасивно копіює навколишнє середовище, а переробляє його у зв'язку зі своїми переживаннями, своїм ставленням до образу. Процес розвитку творчих здібностей відбувається за специфічних умов: відсутності зразка творчої дії, наявності позитивного зразка творчої дії, створення умов для імітації творчої дії, соціального підкріплення, творчої дії. Критеріями розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку науковцями вважаються продуктивність мислення, оригінальність мислення, гнучкість мислення, вміння самостійно мислити

2. В процесі дослідження охарактеризовано особливості розвитку творчих здібностей в молодшому шкільному віці. Виявлено, що розвиток творчих здібностей у молодших школярів супроводжується взаємодією різноманітних психічних процесів, які визначають їхню здатність створювати, уявляти та вирішувати нові проблеми. Особливості цих процесів у молодших школярів включають розвиток уяви, пізнавальне мислення, сприйняття інформації, емоційний розвиток, соціальну взаємодію. У цьому віці уява молодших школярів розвивається швидко, що сприяє створенню унікальних образів та ідей. Молодші школярі починають розвивати критичне та аналітичне мислення, що дозволяє їм аналізувати проблеми та знаходити нові шляхи їх вирішення. Школярі активно сприймають інформацію навколишнього світу, що розширює їхні знання та допомагає у формуванні нових ідей. Емоційний розвиток також впливає на творчі здібності молодших школярів. Вони вчаться виражати свої емоції через малювання, ігри та інші творчі дії, що сприяє розвитку їх творчих здібностей. Взаємодія з однолітками та дорослими навчає співпрацювати, обмінюватися ідеями та розвивати нові проекти разом, що стимулює творчий розвиток.

3. Вивчивши науково-методичну літературу, охарактеризовано розвиток творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри. Досліджуючи творчість дітей молодшого шкільного віку в процесі ігрової діяльності, виявлено, що діти легко переносять якості та характеристики з одного об'єкта на інший та вигадують різноманітні нові способи використання предметів; усвідомлено, наскільки важливо створити середовище, яке сприятиме розвитку дитячої творчості. Творчість не формується, а заохочується. Для того, щоб творчість проявлялася і розвивалася в початковій школі, необхідно створювати сприятливі умови, реалізувати освітні завдання; необхідно правильно оцінювати досягнення дітей у творчій діяльності; не переривати творчий процес; не зупиняти творчу діяльність дітей критичними зауваженнями і негативними оцінками; дозволяти вільно спілкуватися і обмінюватися думками. Тож найкращий спосіб заохотити дитину до

творчості – це підтримати її зусилля та похвалити її досягнення під час гри. Як психологічний метод гра в освітньому процесі початкової школи може вирішувати важливі завдання з розвитку творчих здібностей: вчити дітей жити в ігровому просторі, повністю занурюватися в ігровий світ та ігрові стосунки; навчити бути вільним в ігровому просторі, усвідомлювати свої цінності, вільно виражати свою думку, ідеї та будувати стосунки з навколишніми; вчити осягати ігровий досвід, використовувати гру як інструмент для самопізнання та експериментування.

4. Визначено методи розвитку творчих здібностей учнів засобами гри. З'ясовано, що використання ігрових методів у навчальному процесі є ефективним способом розвитку творчих здібностей учнів, сприяє формуванню комплексу навичок, які стануть важливою основою для їхнього майбутнього успіху, стимулюють уяву, творче мислення та самовираження, сприяють розвитку ключових навичок, необхідних для успішного функціонування в сучасному світі. Метод навчальних ігор сприяє створенню емоційно-пізнавального середовища, засвоєнню матеріалу через емоційні форми його відтворення. Ігри як методи і прийоми навчальної діяльності допомагають учням подолати дисбаланс, сприяти самоствердженню і повному прояву своїх сил і творчих здібностей. Гра надає дітям можливість експериментувати, розкривати свій потенціал та розвивати індивідуальність у стимулюючому оточенні, є засобом розвитку креативного мислення, сприяє пошуку нетрадиційних рішень та творчих підходів до проблем. Групові ігри сприяють взаємодії між дітьми, розвивають навички співпраці, комунікації та обміну ідеями. Гра допомагає вчити учнів розв'язувати проблеми, приймати рішення, а також розвивати творчу самодостатність.

5. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри, які сприяють ефективному запровадженню ігрових методів навчання в освітній процес початкової школи та розвитку творчих здібностей молодших школярів, а саме: створення сприятливого середовища для ігрової діяльності (організація простору для творчості та рефлексія процесу,

результатів власної діяльності й можливостей подальшого використання набутих знань, навичок і цінностей); використання різних видів ігор (ігри з правилами, творчі ігри, інтерактивні ігри); учитель як фасилітатор творчої діяльності учнів у процесі гри (надання можливості вибору творчих завдань; заохочення учнів до самостійності, ініціатив та творчого самовираження; формування потреби в перевірці ідей, дослідженні, експериментуванні, здатності сприймати помилку як набуття досвіду і мотив до подальших дій). Перспективи роботи вбачається у запровадженні педагогічних умов в освітню практику та експериментальне дослідження розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри.

Таким чином, використання ігрових методів у навчальному процесі є не лише ефективним способом розвитку творчих здібностей учнів, але й сприяє формуванню комплексу навичок, які стануть важливою основою для їхнього майбутнього успіху.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування в молодших школярів творчих здібностей. Подальшого наукового вивчення потребують питання, пов'язані з визначенням місця та ролі гри у формуванні творчих здібностей, особливостей розвитку креативності молодших школярів, впливу соціально-педагогічної діяльності на розвиток молодших школярів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
3. Гавриш М. Творчість на кожному уроці. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2010. № 4. С. 54-58.
4. Шарова А. В. Роль дидактичних ігор в розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. № 1. С. 112-119.
5. Л. С. Виготський про дитячу творчість. URL : <https://naurok.com.ua/stattya-l-s-vigotskiy-pro-dityachu-tvorchist-19444.html> (дата звернення: 13.01.2023).
6. Плохій З. П. Трудове виховання молодших школярів. Київ : Освіта, 2002. 112 с.
7. Творчість і світогляд з точки зору філософії. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12881/> (дата звернення: 13.01.2023).
8. Розвиток творчих здібностей. URL : <http://www.tpal.com.ua/spase/psyhsl/roztworzdib.html> (дата звернення: 16.01.2023).
9. Пільгук Т. С., Яланська С. П. Психологія розвитку педагогічної творчості : навч. посіб. Полтава : ПП Шевченко, 2015. 11 с.
10. Біла І. М. Експериментування – джерело творчості дошкільників. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2008. Т. 10. Ч. 4. С. 39-47.
11. Кикіньова Л. М., Левицька В. А. Формування креативності засобами мистецтва як об'єкт дослідження в зарубіжних літературних джерелах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр.

Запоріжжя. 2019. № 65. С. 49-52.

12. Поняття про творчість. Творча особистість. URL : <https://studfile.net/preview/7130729/page:31/> (дата звернення: 25.01.2023).

13. Карпенко Н. А. Психологія творчості : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

14. Творчість – культура і мистецтво. URL : http://8ref.com/8/referat_82167.html (дата звернення: 10.02.2023).

15. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів : здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій / Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 427 с.

16. Виноградова В. Є. Психологічна генеза творчих здібностей видатних діячів науки : дис. ... д-ра. псих. наук : 19.00.01 / Нац. Акад. пед. наук України ім. Г. С. Костюка. Київ, 2021. 434 с.

17. Чувасова Н. А. Креативність особистості : зміст і структура. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 38. С 277-282.

18. Концепція креативності Дж. Гілфорда і Е. П. Торренса. URL : <https://vcf.vn.ua/koncepciya-kreativnosti-dzh-gilforda-i-e-p-torrensa/#gsc.tab=0> (дата звернення: 26.02.2023).

19. Решетнікова Г. Б. Креативність як характерна професіоналізму сучасного вчителя. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4154/Reshetnikova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 27.02.2023).

20. Кривопишина О. А. Психологія творчості : конспект лекцій. Суми : Вид-во СумДУ, 2009. 81 с.

21. Мельниченко А. Концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності у теоріях медіакомунікацій. *Освіта регіону*. 2013. № 2. URL : <https://social-science.uu.edu.ua/article/1045> (дата звернення: 03.03.2023).

22. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології. Київ : КОНДОР, 2005. 278 с.
23. Mednick S. A. The associative basis of the creative process. N.Y. : PsihoLRev. 1962. Vol. 6.
24. Barron F. Creative person and creative process. Ibid., 1976. Vol. 10. № 3. P. 165-169.
25. Wollach M. A. A new look at the creativity – intelligence distinction / M. A. Wollach, N. A. Kogan // *Journal of Personality*. 1965. № 33. P.348-369.
26. Здібності : загальна характеристика. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28928/> (дата звернення: 15.03.2023).
27. Гречкосій Р. М. Творчість як самореалізація особистості в філософії Ф. Ніцше та Е. Фромма. *Філософські обрії*. 2013. № 29. С. 39-47.
28. Особливості сприймання обдарованості дитини в соціумі. URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/0100dp6g-eab8.docx.html> (дата звернення: 25.03.2023).
29. Яцюрик А. О. Вивчення феномена креативності в зарубіжній психології. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. 2013. Вип. 20. С. 807-818.
30. Руда Н. Л. Психологія творчості. Ч. 1. Миколаїв : «Іліон», 2021. 96 с.
31. Гнетецька О. П. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 7 (38). С. 14-17.
32. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
33. Біла І. М. Феномен дитячої творчості. *Дошкільне виховання*. 2011. № 1. С. 7-11.
34. Панченко Г. П. Творчі здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва : теорія і практика : монографія. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького. 2020. 176 с.
35. Пошук та вивчення нових технологій і методів у роботі художньо-

продуктивної діяльності з дошкільниками для розвитку їх колаборації, критичного мислення, комунікації та креативності. URL : <https://naurok.com.ua/poshuk-ta-vivchennya-novih-tehnologiy-i-metodiv-u-roboti-hudozhno--produktivno-diyalnosti-z-doshkilnikami-dlya-rozvitku-h-kolaboraci-kritichnogo-mislennya-komunikaci-ta-krea-235647.html> (дата звернення: 02.04.2023).

36. Застосування проблемного навчання на уроках математики. URL : <https://naurok.com.ua/zastosuvannya-problemnogo-navchannya-na-urokah-matematiki-279751.html> (дата звернення: 02.04.2023).

37. Шелестова Л. Як допомогти дитині стати творчою особистістю. Київ, 2003. 112 с.

38. Токарева Н. М. Основи вікової психології : навч.-метод. посібник / за ред. Н. М. Токарева, А. В. Шамне. Кривий Ріг, 2013. 283 с.

39. Костюк Г. С. Мислення в діяльності молодших школярів. Київ, 1981. 155 с.

40. Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД». 2015. Вип. 5. 226 с.

41. Моляко В. О. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта : монографія. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 194 с.

42. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

43. Павлик О. А. Дидактичні умови формування творчої особистості молодшого школяра на уроках української мови як другої. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 1 (67). С. 112-118.

44. Сидоров Д. Особливості розвитку креативного мислення у дітей початкової школи. *Scientific Collection «InterConf»*. Belgium. 2023. № 141. Р. 149-155.

45. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. шк., 2011. Т. 3, 464 с.
46. Ягупов В. В. Педагогіка: посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
47. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.
48. Miller P. H. Theories of Developmental Psychology : 4d ed. New York : Worth Publishers, 2002. 518 p.
49. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти: навчально-методичний посібник / упор. Т. В. Войцях. Черкаси : Черкаський ОПОПП, 2014. 92 с.
50. Пригодін М. Формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі фахового навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія «Теорія і методика мистецької освіти»*. 2019. Вип. 26. С. 120-124.
51. Mukhametshin A. A., Ushakova O. B., Mubarakshina F. D., Siluyanichev A. M. Development of Creative Abilities in Children Preschool and Younger School Age. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. № 8 (12A). P. 7741-7747.
52. Ковтун О. В. Теоретичні аспекти поняття «загальноомовленнєві уміння». *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2010. Вип. 11-12. С. 200-209.
53. Замелюк М. І., Магдисюк Л. І. «Дари» Фребеля : психолого-педагогічний аспект. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ* : зб. наук. праць. Рівне, 2019. Вип. 2. С. 74-82.
54. Brown C., Denham S. A. Plays Nice With Others. *Social-Emotional Learning and Academic Success. Early Education and Development*, 2010. № 21 (5). P. 652-680.
55. Mynbayeva A., Smailova A. The use of art technologies as a means of forming

students self-esteem in the adaptation period. *Journal of Educational Sciences*, 2015. № 3 (46). P. 120-130.

56. Макаренко А. С. Гра. Твори : в 7 т. Київ, 1954. Т. 4. 428 с.

57. Наукові теорії дитячих ігор. URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/01005dsa-f3f4.doc.html> (дата звернення: 26.06.2023).

58. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / ред. Є. І. Коваленко; упор. Є. М. Коваленко, І. М. Пінчук. Київ : Либідь, 1997. Т. 1. 272 с.

59. Сорока Т. В. Креативні методи в підході до сучасного уроку. *Основи здоров'я: науково-методичний журнал*. 2017. № 10. С. 11-13.

60. Артемова Л. В. Вчися граючись. Київ : Томіріс, 1995. 111 с.

61. Горох Н. Гра – восьме диво світу. *Дошкільне виховання*. 2007. № 10. С. 20-21.

62. Макаренко А. С. Виховання в сім'ї та школі. Київ : Рад. школа, 1987. Т. 4. 520 с.

63. Нікітін Б. П. Сходинки творчості або розвиваючі ігри. Київ: Рад.школа, 1991. 364 с.

64. Моляко В. А. Психологія рішення школярами творчих задач. Київ : Рад. Школа, 1983. 94 с.

65. Сучасні методи та прийоми на уроках зарубіжної літератури. URL : <https://naurok.com.ua/referat-suchasni-metodi-ta-priyomi-na-urokah-zarubizhno-literaturi-35737.html> (дата звернення: 15.07.2023).

66. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 232 с.

67. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., допов. Київ : Либідь, 2003. 615 с.

68. Волкова Н. Г. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003. 576 с.

69. Бабанський Ю. К., Поташник М. М. Оптимізація педагогічного процесу (в питаннях та відповідях). Київ : Радянська школа. 1982. 200 с.
70. Чуб Н. В. Довідник для батьків дошкільників : Психологія дитини від А до Я. Харків : Веста, 2007. 160 с.
71. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2003. 502 с.
72. Кравець Г. Творчі ігри. *Дошкільне виховання*. 2002. № 9. С. 20-21.
73. Бурова А. Дидактичні ігри: організація та керівництво. *Дошкільне виховання*. 2002. № 7. С. 12-14.
74. Бурова А. Рухливі ігри : організація та керівництво. *Дошкільне виховання*. 2002. № 1. С. 18-19.
75. Олійник О. Г. Українські народні ігри та забави в дошкільній установі. *Бібліотечка вихователя*. 2006. № 9. С. 40-53.
76. Хващевська О. О. Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів. *Молодий вчений*. 2017. № 9.2 (49.2). С. 20-24.
77. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / Г. С. Тарасенко, Н. В. Гавриш, Н. В. Кудикіна, Н. В. Лисенко, Л. О. Калмикова / за ред. Г. С. Тарасенко. Київ : Слово, 2010. 318 с.
78. Іщенко І. В. Гра як провідний метод навчання молодших школярів та засіб реалізації діяльнісного підходу до освіти. *Неперервна освіта нового сторіччя: виклики та пріоритети*: ел. зб. наукових праць ЗОППО. № 4(51). 2022. URL : <https://drive.google.com/file/d/1os2xIK4472tosqd6IjFfwCDS0WNJQ-ZB/view> (дата звернення: 12.11.2023).
79. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO : науково-методичний аспект : монографія. Запоріжжя : СТАТУС, 2021. 192 с.
80. Акпінар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі. Київ :

Слово, 2014. 285 с.

81. Пометун О. Інтерактивні технології навчання : теорія і практика / ред. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : Вид-во А.С.К., 2011. 136 с.

82. Коберник О., Кравченко Т. Використання інтерактивних методик на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка з закладах освіти*. 2010. № 3. С. 10-11.

83. Міхєєва О. І., Шутько О. О. Інтерактивна гра як засіб педагогічного впливу на розвиток «Я-концепції» дитини-дошкільника. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 42-45.

84. Войцях Т. В. Ігрові технології : просвітницько-профілактичні ігри. Київ : Шкільний світ, 2015. 144 с.

85. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Київ : Таксон, 2008. 88 с.

86. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2008. 304 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методи рефлексії на уроках в початковій школі

Метод етапу рефлексії «Рюкзак» дає можливість залучити кожного учня до роботи на цьому етапі. Полягає він в тому, що кожен з учнів стисло записує на папері відповідь на запропоноване учителем запитання. Папірці з відповідями складають у рюкзак (справжній чи уявний). Знайомляться з відповідями вибірково.

Варіанти запитань:

- 1) Які знання, отримані на уроці, знадобляться вам на інших уроках?
- 2) Які з отриманих знань, способів дій знадобляться вам у житті?
- 3) Які вправи, виконані на уроці, ви згадаєте при виконанні домашнього завдання?
- 4) Які моменти уроку вам запам'яталися? Чому?
- 5) Яка інформація на уроці вас вразила? Чому?
- 6) Які вправи, завдання, виконані на уроці, ви хотіли б виконувати частіше?
- 7) З яких питань уроку ви хотіли б отримати додаткову інформацію, розширити свої знання?

8) Чиї відповіді (доповіді) на уроці вам сподобалися? Чим?

9) Чи виправдалися ваші сподівання щодо уроку? Чому?

Особливості методу «Рюкзак» у тому, що він:

- дає можливість залучити до роботи всіх учнів;
- дає можливість виділити головне, визначити важливість уроку;
- вносить в урок елементи гри, сприяє розвитку зацікавленості до предмета, що вивчається, розвитку позитивних емоцій;

- надає вчителю інформацію про кожного учня, про методи роботи, що були важливими для учнів, сподобалися їм;

- створює основу для проведення мотивації на наступних уроках.

«Різнокольорові капелюшки». Метод з'явився у практиці рефлексії на основі методичних розробок французького психолога Едварда де Боно.

Перед тим, як працювати з методом, доречно познайомитися із «Легендою про старого Майстра».

На основі цієї казкової інтерпретації розроблено метод розумових різнокольорових капелюхів, який використовується на етапі рефлексії для аналізу проблеми, ситуації, для групової дискусії, коли необхідно розглянути предмет під різним кутом зору, об'єктивно оцінити явище, змодельовати різноманітні ситуації та спрогнозувати їх розвиток. Цей метод навчає:

- думати різними способами;
- по-різному оцінювати ситуацію;
- прогнозувати події

Можна пропонувати учням створити групи під кожним капелюхом, опрацювати ситуацію та презентувати її, також можна запропонувати перевдягати капелюшки. Необхідно пам'ятати, за що саме «відповідає» кожен капелюх.

Білий капелюх символізує нейтральну інформацію. Учень, міркуючи з білим капелюхом на голові, пригадує особисті знання і вміння, пробує визначити, якої інформації недостатньо, які прогалини в знаннях окреслює джерела, де можна знайти і доповнити потрібну інформацію, користуючись словниками, таблицями, схемами тощо.

Чорний капелюх - це вказівка на негативні сторони, помилки. Учень, міркуючи з чорним капелюхом на голові, піклується про істину, правдоподібність, критично оцінює: «Чи це правильно? Які можливі проблеми і небезпеки?».

Жовтий капелюх - це простеження позитивних сторін явища, переваг та досягнень. Мета мислення під жовтим капелюхом - довести здійснення ідеї.

Зелений капелюх - це пропозиції, ідеї, творчість, можливі альтернативи. Достатньо просто висунути ідею для подальшого розгляду, не обґрунтовуючи її логічно. Мета зеленого капелюха - розширити діапазон можливих варіантів, активізувати мислення.

Синій капелюх - контроль над розумовим процесом підбиття підсумків, життєвий досвід, що впливає з ситуації, висловлення спостережень та коментарів.

Додаток Б

Ігри на уроках мови (читання)

«Чарівний мішечок». Мета гри: продовжувати вчити дітей порівнювати та групувати предмети за кольором, формою, характерними ознаками, особливостями; привчати дітей дбайливо користуватися предметами. Матеріал та обладнання: іграшки, які можна групувати за ознаками.

Хід гри: у мішечку знаходяться вже знайомі дітям предмети. Школярі стають в коло і по черзі дістають предмет, називають що це, якого кольору, форми, яке призначення. Решта дітей допомагають, за потреби виправляють.

Метод «Мікрофон» дає можливість кожному висловити думку, швидко, по черзі, відповідаючи на запитання. Правила проведення «Мікрофону»: говорити має право тільки той учень, у кого «символічний» мікрофон; відповіді не коментують і не оцінюють; коли хтось висловлюється, інші мають дотримуватися тиші.

Використовується цей метод для розвитку мовлення. Один учень з мікрофоном називає слово, передає іншому, який має доповнити це іншим словом, пов'язаним з ним, знову передає мікрофон і так далі. Поки мікрофон дійде до кінця ряду, виходить повне поширене речення, при цьому кожен учень радіє від того, що вніс свою частинку до цього речення.

Гра «Зваримо борщик». Мета: вчити дітей обирати овочі для української страви «борщ»; розвивати мислення, увагу, пам'ять, мовлення дітей. На дошці виставлена картинка із зображенням каструлі. Поряд на набірному полотні виставлені зображення овочів: морква, буряк, цибуля, картопля, капуста, помідори. Для підвищення складності можна додавати інші овочі та фрукти, які не підходять до страви. Із запропонованих овочів діти повинні відібрати тільки ті, з яких варять борщ, і класти у каструлю.

Також можуть використовуватися такі ігри, як: «Який предмет зайвий?», «Яка

літера заблукала?» (робота в парах або в малій групі); знайти звукову схему до предметного малюнка або навпаки тощо.

З метою закріплення вміння аналізувати, пропонуються такі види завдання:

- дібрати слово, якому відповідають такі певні ознаки (чисте, блакитне, безмарне; круглий, гумовий, синій тощо);

- назвати предмети, що відповідають заданій ознаці: зелена (ялинка, трава, гусінь), холодна (зима, погода, рука) тощо;

- знайти відповідне слово: білка (літає, бігає, стрибає), крокодил (повзає, ходить, плаває) тощо;

- вказати назви тварин, яким відповідають дії: бігає, гавкає; пасеться, мукає тощо.

Додаток В

Ігри на уроках математики

Гра «Шпаченята хочуть їсти». Мета: формувати навички додавання і віднімання. Ігровий матеріал: плоскі зображення шпаківень, кожна з яких позначена цифрами, картки із записаними прикладами.

Хід гри: розв'язавши приклади, діти по відповіді визначають шпаченята якої шпаківні будуть ситі.

Гра «Рибалки». Мета: на основі знання складу чисел, розв'язувати приклади на додавання і віднімання. Ігровий матеріал: таблиця з прорізами, в яких розміщені яскраві рибки. На другій стороні кожної рибки – приклади на додавання і віднімання. Коли діти отримали результати прикладів – рибку спіймали. На змаганні рибалок переможцем буде той, хто розкриє таємниці всіх пійманих рибок. Він отримає значок переможця змагань і почесне звання «Вмілий рибалка».

Гра «Математичні струмочки». Мета: формувати вміння автоматично виконувати дії додавання і віднімання, запам'ятовувати результат дії, придумувати приклади на додавання і віднімання. Ігровий матеріал: стрічки за кількістю рядів парт. Хід гри: діти, які сидять в одному ряду, стоять, повернувшись один до одного. Вчитель говорить, що пройшов незвичайний дощ – математичний. Утворились математичні струмочки, які весело біжать, переганяючи один одного, з гірки вниз, до озера. Який струмочок раніше набіжить до озера? По сигналу вчителя перший учень із кожного ряду («струмочка») називає будь-який приклад на додавання чи віднімання і кидає стрічку своєму сусідові по парті. Той ловить стрічку, розв'язує приклад, так, щоб вихідним числом в ньому був результат попереднього прикладу. Він кидає стрічку наступному гравцю і так далі. Перемагає «струмочок», який раніше інших добіжить до «озера».

Декларація академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Гончарова Вікторія Вікторівна, студентка 2 курсу, заочної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 013 «Початкова освіта» освітньої програми «Початкова освіта», адреса електронної пошти honcharova.vv24@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

(підпис)

Гончарова Вікторія Вікторівна

(підпис)

Шульга Людмила Миколаївна